

ДРАМА

49

БЕОГРАД 2018.

ДРАМА

Број 49, пролеће/лето 2018. године
Часопис за позоришну уметност, драму, културу, науку

Излази четири пута годишње

Издавачи: Удружење драмских писаца Србије,
Београд, Господар Јевремова 19
Позориште „Модерна гаража”, Мајке Јевросиме 30
www.drama.org.rs
biljana.ostojic@mpus.org.rs

Главни и одговорни уредник *Миладин Шеварлић*

Редакција: др Рашко В. Јовановић, Божидар Зечевић,
Момчило Ковачевић, др Бошко Сувајџић,
Слађана (Бранислава) Бушић, Милисав Миленковић,
Иван Панић, Драган Коларевић, Биљана Остојић

Коректура издавача

Ликовно решење корица *Никола Панић*

Ликовна опрема и техничко решење *Ново Чоџурић*

Припрема за штампу *Свејџозар Сјџанкић*

Штампа и повез “ГРАФОРЕКЛАМ”, Параћин

ISSN 1451–3609

Тираж 300 примерака

Избор илустрација: *Миладин Шеварлић*

Часопис *Драму* суфинансира Министарство културе,
информисања и информационог друштва

Садржај

<i>Говор поручника Тасића на Церу 1914.</i>	5
<i>Живорад Ајдачић, Брука Филмског центара Србије</i>	6
<i>Божидар Зечевић, Све за нишџа</i>	11
<i>Милицав Миленковић, Чему култура у оскудно време</i>	13
<i>Сања Јанчић, Тајни језик глобализма</i>	18
<i>Владимир Ђорђевић, Свети искуњава жеље</i>	20
<i>Миладин Шеварлић, Леш националног сипероџија</i>	22
<i>Живомир Ранковић, Негде у Србији</i>	23

Есеј

<i>Рашко Јовановић, Инспирација Косовом песника Дубровника</i>	33
<i>Миодраг Новаковић, Пути у Давос</i>	44
<i>Драгослав Бајагић, Бог је алхемичар који трансмијује џамау у светлости</i>	48

Хроника

<i>Снежана Кутрички, Вишалности Сиперијиног џозорја</i>	55
<i>Александар Милосављевић, Ужичка република</i>	58
<i>Милан Јелић, Драмајуршке белешке</i>	62

Немања Девећ, *Ушисак о роману „Крвави Божић“*
ладимира Ђорђевића 64

Миладин Шеварлић, *Такозвани Немањићи*
или Тријумф дилејанџијизма 68

Проза

Слободан Вујовић, *Таија* 75

Павле Јозић, *Крајке љриче* 80

Драмска минијатура

Зоран О.Ђикић, *Хармоника* 85

Поезија

Илија Степановић, *Песме* 91

Говор њоручника Тасића на Церу 1914.

Кад испалиш сву муницију, а непријатељ и даље наступа – на бајонет! Кад ти сломе нож – на руке! Кад ти поломе обе руке – на зубе! Кад ти избију и последњи зуб, све док можеш да мрдаш, док те има – нападај! Кад те смртно погоде, гледај да им паднеш на сред пута, да те заобилазе, прескачу, склањају, да им мртвас сметаш!

Затим, подофицира који викне: „Јуриш, браћо!” – одмах ћу убити. Виче се само „За мном, браћо!” Тако подофицир виче, ако је испред стотину војника, тако виче и кад остане сам и јуриша! Највише на свету мрзим да видим мрвог војника и живог подофицира.

Затим, ако сте икада чули за реч „повлачење”, од данас је заборавите. Ту реч, док сте под мојом командом, док су нам куће и деца иза леђа, док су нам раке очева на корак удаљене, ту реч из мојих уста нећете чути. Повлачења неће бити. Сви се могу повући, сви могу прећи на друге положаје, ми нећемо педаљ назад!

За мене постоје две команде: команда Врховне команде и команда моје земље – а земља је изнад сваке друге команде, и она наређује: ни корак назад! Ко се осврне, угледаће цев мога пиштоља – и то ће му бити последње што је угледао!

Ја и ви смо, браћо, од наших кућа кренули мртви. То да вам увек буде на памети! Пошли смо мртви, немамо шта да изгубимо.

Ако Бог да да победимо, у овоме рату ћемо се родити! У овом рату бранимо отаџбину – земљу отаца наших, боримо се за синовину – земљу наших синова. Између отаџбине и синовине нас нема!

Живорад Ајдачић

Брука Филмског центра Србије

ДРЖАВА ДАЈЕ 3.8 МИЛИОНА ЗА „ОПЕРАЦИЈУ ВАЗЕЛИН“

На конкурс Филмског центра, чији је оснивач Влада, издвојено је 3.8 милиона динара за снимање филма „Операција вазелин“ који промовише гејове! Овај филм победио је на конкурс за дугометражне документарце, а додељено му је нешто више од 30.000 евра уз образложење да доноси забавно-едукативно преиспитивање „геј“ и „квир“ ликова у кинематографији.

Чланови комисије Филмског центра одлучили су да „Операција вазелин“ редитеља Николе Љуце, добије позамашну своту новца, између осталог зато што ово остварење мења поглед на улогу гејова у српском филму?!

Овај пројекат, „ново читање“ историје српског филма, са акцентом на родним и индентитеским

питањима – ће донети домаћој, али и иностраној публици забавно и едукативно путовање кроз преиспитивање „квир“ ликова у српском филму, њихову улогу и значај – стоји, између осталог у објашњењу комисије Филмског центра Србије.

Министар културе Владан Вукосављевић, у Информеру каже „да нема права да утиче на одлуку Филмског центра, док је своје лично мишљење о пројекту ’Операција вазелин’ одлучио да задржи за себе“ Министар даље наводи да за 42 установе културе у Србији Влада, преко Министарства културе, свакој од њих трансферише новац и за финансирање пројеката. Оне су у доношењу одлука самосталне, а Министарство може да реагује једино у случајевима ако се новац ненаменски троши или рецимо, додељује за пројекте који могу да узнемире јавност.

Министар културе Републике Србије Владан Вукосављевић, када је обавештен о додели новца за филм „Операција вазелин“, обратио се Филмском центру и они су му објаснили да није у питању никакав порно-садржај које би узнемирио јавност, већ је реч о документарном филму о томе како је хомосексуалност третирана у српском и југословенском филму, а који ће режирати наш награђивани редитељ Никола Љуца.

Ипак, са члановима комисије не слажу се бројне познате личности, из сфере јавног живота. Публициста и новинар Миломир Марић, фрапиран је у шта наша држава улаже паре. Марић истиче: „Сувише сам ја затуцан да бих могао да разумем улагање у било какав филм који за тему има промоцију LGBT популације. Ваљда сам чекајући ову Европу тотално заглупео“ – кратак је и јасан био Марић.

Стеван Стаменковски каже „Даму никако није јасно како наша држава увек нађе паре да у култури финансира само оне садржаје који се косе са националним вредностима.“ Стаменковски даље истиче: „Док председник Србије с правом позива на подизање наталитета, појединци деле државни новац за промоцију вазелина! Намеће се закључак да код нас новца у култури има само за оне садржаје који су у супротности са нашим интересима.

Тако сада и Филмски центар Србије новцем наших грађана финансира највулгарнију, најпримитивнију геј пропаганду, исто као што је платио и за филм 'Терет', који приказује како наводно Срби у хладњачама превозе убијене Албанце са Косова“ – истиче Стаменковски.

Уредник геј магазина „Оптимист“ Предраг Аздејковић рекао је да је „Операција вазелин“ документарни филм који ће ускоро почети да се снима, а чија се премијера очекује крајем 2019. године.

„Операција вазелин“ је радни назив филма „Ђао, инспекторе“, али још није сигурно да ли ће се наш филм тако звати, јер је назив „Топли филм“ и даље у оптицају. Бавићемо се, како истиче Аздејковић, LGBT ликовима и мотивима у српским филмовима.

Филм прати два млада глумца који се спремају за своју прву улогу. Они треба да глуме геј мушкарце. Међутим, већи број младих глумаца пита се да ли ће то да нашкоди њиховој каријери.

Због тога аутори спроводе истраживања и интервјуишу глумце и режисере који су радили на филмовима на којима имамо ЛГТБ ликове и мотиве, од „Параде“ Срђана Драгојевића, па даље у прошлост, каже Аздејковић.

ОСТАВКА ПРЕДСЕДНИКА
КОМИСИЈЕ ФИЛМСКОГ
ЦЕНТРА СРБИЈЕ
РЕДИТЕЉА
ЖАРКА ДРАГОЈЕВИЋА

Наш истакнути филмски стваралац, редитељ Жарко Драгојевић, увидевши – као председник комисије за суфинансирање производње домаћег документарног филма са националном темом по конкурс Филмског центра Србије – да у прелиминарном изјашњавању пројекат „Дјеца Козаре“, сценаристе Арсена Диклића и редитеља Лордана Зафрановића, нема већинску подршку петочлане комисије – истиче да му није преостало друго, него да се из моралних и професионалних разлога повуче из рада комисије.

„Сматрам да су ’Дјеца Козаре’, вансеријски сценарио од којег вам, док га читате, застаје дах, и који би, уверен сам, ако би био реализован засенио готово све оно што је до сада виђено на тему Другог светског рата, не само у српском и бившем југословенском филму, него усуђујем се рећи и европском“ – истиче Драгојевић

УВРЕДЕ РОНАЛДА
САВКОВИЋА НА РАЧУН
СРБИЈЕ

Хрватски кореограф и некадашњи балетски првак државне опере у Берлину Роналд Савковић боравио је ових дана у Београду по-

водом балета „Хазарски речник – ловци на снове“ који је по мотивима романа Милорада Павића изведен у Народном позоришту и Мадленијануму, да би одлазећи из наше земље на свом Фејсбук профилу написао поруку увредљивог садржаја. Савковић каже: „Не питајте ме ништа, једва остах жив у тој Смрдији. Страшно!“

Иначе, поменути Роналд је, овом приликом, потписао кореографију, која – по незваничним информацијама – кошта 9 милиона динара.

Та „Смрдија“ ставила му је, збиља, добре паре у џеп – коментарише редитељ и балетски играч Ђорђе Макаревић.

На срамну изјаву Роналда Савковића реаговао је управник Народног позоришта Дејан Савић, који истиче у свом коментару за Политику: „Немам више ништа да изјавим поводом случаја кореографа Роналда Савковића. Рекао сам већ шта сам имао да кажем. Испод нивоа националног театра је да се бави анализом непримерених коментара, после изузетно успешне премијере. Иначе, на јутарњем програму телевизије Савковића је назвао „магарцем“.

Савић даље истиче да је поменути кореограф највише штете нанео себи, а не нама.

Да ли је познато да би неко од српских уметника и стваралаца могао да изјави то у Хрватској, а да не сноси последице, док ми прихватамо све оне који вређају српску културу, а пре свега народ у Републици Србији.

СКАНДАЛОЗНА БЕСЕДА МИЛОРАДА ПОПОВИЋА

БОКСЕР НАКАУТИРАО ЊЕГОШЕВО СРПСТВО

Одлука да Његошева награда припадне Милораду Поповићу за роман „Човек без лица“ (Отворен културни форум са Цетиња и Фактура „из Загреба“), поделила црногорску јавност, а недавна додела овог признања бившем боксеру, добила је све одлике политичког и културног скандала.

Поповић, примајући признање које су пре њега понели писци несагледиво већег угледа и формата, контроверзни аутор, нагласио је да „велико српско својатање Његоша разарајуће делује на развој црногорске националне свести“, јер уколико највећи јужнословенски песник, који је уз то био световни и духовни поглавар Црне Горе није Црногорац, онда је свако доказивање националне самобитности бесмислено и безнадежно“. Лауреат за кога се тврди да је био у „пословним везама“ са жиријем, добијајући Његошеву награду из руку председника Црне Горе, Фи-

липа Вујановића, у Владином дому на Цетињу, наставио је у сличном тону – „у духовној матрици етногенетичара и клеронационалиста нема места за сумњу, а камо ли за двојност или вишезначност: дакле, ни за могућност да Његош, попут, рецимо Чеслава Милоша, Гогоља, Бродског, Андрића, Деснице, Ковача... чија дела баштине најмање две националне књижености, буде истовремено црногорски и српски, коначно и јужнословенски песник. Јер, инплицитно би признали посебност црногорске националне културе, али и светоназорску антиномију: у његовој рецепцији Његош је генијални слободар, а у великосрпској доктрини, он је уз Светог Саву, други стуб тобожње националне супериорности“, рекао је Поповић.

Угледни познаваоци Његошевог дела и аутори који су ову награду понели док је она имала већи значај и била политички неупрљана, нису желели да улазе у дубљу полемику са Поповићем, који је препознатљивост у Црној Гори стицао ставовима попут оног да је „проблем са Русијом секундаран, а са великосрпством трајан“.

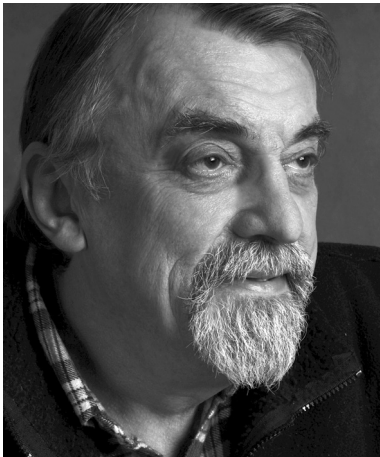
Наш истакнути академик Миро Вуксановић, потпредседник Његошевог одбора Матице српске, истиче: „Сигуран сам да никога на овом свету најновији добитник Његошеве награде не може убедити да Петар Други Петровић Ње-

гош није знао ко је, ни којој књижевности припада“.

Сажета је била и реакција црногорског песника Ранка Јововића који је истакао да је Његошева награда потпуно деграирана. „Тиме сам све рекао.“

У свом стилу, иронично, „скарעדну беседу“ Поповића, коментаришао је и академик Матија Бећковић, носилац Његошове награде. Бећковић истиче: „лепо размишља и логично закључује што се и очекује од добитника Његошове награде“.

Бождар Зечевић

Све за нишџа

Довољно отворено је речено да се Србија налази на линији вайџре. Такође отворено, да не може бити отвореније, саопштено је да се *цела њена ѿоулација* налази на нишану великог геополитичког противника, који већ има своје савезнике око нас и свој ратни план, у коме смо означени као непријатељи. Клијентске државице око нас већ имају у овоме своју улогу и обећава им се ратни плен. Геополитички, Србија треба да нестане или да се у најбољем случају сведе на безначајну балканску колонију, при чему се, после Косова, анектирају или окупирају њени саставни делови Војводина и Стари Рас, српске земље ван данашње Републике Србије, Република Српска и већ насилно угашена Српска Крајина. Црна Гора је већ отерана у атлантски табор, што чека и Македонију. Сама матична Србија мора се сатерати у границе Берлинског конгреса, тј. *ѿредкумановске Србије*,

са међама на Дунаву, Дрини и Морави, чиме се у потпуности анулирају тековине оба балканска и оба светска рата, као и историјска, политичка, етничка и културна права, која српски народ баштини од памтивека и која је само делимично успео да оствари у овим ратовима. Али то није све. Када се остваре ови геополитички услови, као главни циљ ће се поставити поништавање српске традиције, националног и културног становишта, језика и писма, православне вере и Светосавља, дакле комплетна *ѿромена свестџи* српског народа, који се због постојања те свести сматра *ремеџилачким факџором* у геополитичком ареалу Запада. Стратешки циљ Америке и Европске уније, дакле, није само територијално и геополитичко уништење Србије као самосталне државе, него разарање националног, историјског и духовног идентитета српског народа. И када се све то узме у

обзир, какав је компромис уопште могућ и шта се ту може очекивати? Која је цена којом треба да платимо своје постојање? Шта то треба да још дамо да бисмо поново добили – *нишџа* ?

Каква нам одбрана од ове катастрофе преостаје? Како се искобељати из ове смртоносне замке?

Последња, али одлучна битка мора се добити упорним и консистентним развијањем свести о самоубличаком потчињавању сулудој политици Америке и њој потпуно подређене Европске уније, чије владајуће структуре испуњавају све вашингтонске захтеве, чак и оне који им наносе директну штету. Тзв. „бриселски дијалог“ под контролом ЕУ стога не даје и не може дати икакве резултате: његов је једини циљ да Србија преда Косово. Зато се и одржава привид неког дијалога, док ЕУ у свему отворено или прећутно подржава непријатеље Србије. Дијалог нема резултата зато што се ЕУ ништа и не пита. Глобални хаос и хушкање на планетарни сукоб апокалиптичких размера налазе се под потпуном контролом вашингтонске *дубоке државе*. Она данас диктује европску унутрашњу и спољну политику. Зато, нема више никаквог смисла примати, а камоли испуњавати њихове бескрајне захтеве и

уцене, тим пре што на овај или онај начин траже све, а не нуде ништа.

Да видимо шта ће се догодити кад им се једном каже *досџа*. Прекинути ову *ноћну мору*, изаћи већ једном из овог *кошмара* – захтев је премоћне већине живућих Срба, без обзира на животна и политичка убеђења, припадност овој или оној партији, имовни цензус, занимање, пол, доб и ДНК.

Држати се упорно и дословно три највиша документа која нас још штите од катастрофе: Устава Србије, Резолуције 1244 Савета безбедности УН и Дејтонског споразума када је у питању Република Српска. Повући Бриселске споразуме, који су ионако правно ништавни и не производе икакво дејство, осим на нашу штету. Прекинути бриселску фарсу. Вратити преговоре о окупираним територијама у оквиру Савета безбедности УН.

Пронаћи савезника тамо где смо га увек имали и преусмерити политику развоја, економске и демографске обнове, према троуглу Русија, Кина и земље БРИК-а. Затражити да Русија и Кина гарантују и заштите нашу војну неутралност пред све отворенијим претњама НАТО пакта.

Милисав Миленковић

Чему култура у оскудно време

*„Тако да ишчекујем, а шта да чиним и кажем
Не знам, и чему ђесници у оскудно време?“*
Фридрих Хелдерлин: ХЛЕБ И ВИНО

Немојте сумњати, останите верни себи и својим уметничким, да не кажем песничким искушењима, па верујем да нећете ни пречути, нити се колебати пред питањем, више криком: **ЧЕМУ КУЛТУРА У ОСКУДНИМ ВРЕМЕНИМА?** Јер глас тај Фридриха Хелдерлина још жив и чујан долеће из таме векова и његовог сужањског живота, непрекидно треперећи и данас живо међу нама и у нама живим се оглашава. А глас тај траје од оног, дрхтавом руком, исцртаног бизона у Алтамири и скоро да се понадам да је алтамирски уметник, уметник јер је из своје маште изумео ову животињу, мада је свакако виђао у својим ловиштима у којима се она проређивала. Отуда код њега више нада да ће је домамити, него сумња: чему она у његовим оскудним ловачким подухватима.

Јесте, дубоко смо зашли бавећи се личном фантазијом и умишљеном претпоставком, али није без разлога. Јер који миленијум касније огласиће се она ведра, утопијска предвиђања да ће поезију сви писати. Она већ има свог знаног творца песника грофа де Лотреамона и нашег трагичног Бранка. Између те две крајности: сумње која је саставни део сваког стваралачког подухвата и наде, која је са сестром сумњом главни енергетски покретач сваког чина уметничког изражавања, протеже се поље којим лете они Хелдерлинови свештеници од земље до земље, од времена до времена као гласници свете ноћи у којој се надмећу мрак и светлост.

И да не залутамо! Станимо лицем у лице, као што стају лицем у

лице реалност и имагинација, стварност и њена снена интерпретација. Јер, ма колико мудровали, прошлост која је најпоузданији трезор наше мудрости, насупрот лепршавој садашњости и варљивој будућности, та прошлост, то нагомилано благо мудрости ће нас опоменути. Треба је само ослушнути.

Наравно, склони глорификацији прошлости, коју само државни и режимски историчари прилагођавају укусима ефемерне власти, никако не склапамо очи пред том лепршавом садашњошћу. А у њој, сви они повлашћени духом и стваралачким нервом распињу се између оне Хелдерлинове сугестивне сумње у потребу песника и плиткоумне, а рекао бих и племените занетости да ће поезију сви писати, принуђени смо да већ задуго остајемо присутни на сцени политике и културе, као и економске трпезе где се поодавно игра комедија забуне и обмане.

Лако ћемо се сложити да је пред нашим очима, а и чулима, бујно поље корова који нема латинска имена али се на свим језицима препознаје као време обмана и подвала, својеврсне таблоидотизације. То је и макро, али и микро процес који својом омамом подједнако погодује властима и режимима, али и заблуделом плембу. Јер од идеологија и јавних промоција свега и свачега, али увек робе сумњивог квалитета и релативно јевтине

цене, од политичких партија до религијских заблуда траје опсена грађана.

Не треба бити ни нарочито уман и мудар, да би са запрепашћењем препознао плиткоумне демагошке пароле, а богомаи и поступке, који нас уверавају, не само да нас очекује боља и ведрија будућност, него и да је наша најчешће виртуелна стварност, па и квалитет живота постао много бољи, него што то ми осећамо. Нећу помињати све заврзламе око пензија, инвестиција, путева и аутострада којима смо већ стигли до границе спокојства и благостања.

На нашој економској трпези стално се успињу БДП-ови, а на телевизији се врте позиви за слање СМС-ова за народне кухиње. Али можда је то позив и опомена на солидарност, на хришћанско милосрђе. Насупрот томе на сајмовима аутомобила и луксузне робе највећу прођу имају најскупљи артикли. И то је можда нормално: нека купује онај ко има, ко је зарадио, а не, не дај Боже, отео или некоме, најчешће држави, подвалио. На тој трпези изгледа да нам је у просеку свима добро, само некима више а некима мање. Свеједно глад је равномерно распоређена.

Да не цепидлачим у стварима за које нисам позван, које можда и не разумем. Једино што их добрано осећам, па из тог често болног осе-

ћања, емитујем овај свој гнев пред вама.

Култура, уметност, поезија? Па то су појмови којих нема на нашој ни сцени, а исто тако их нема ни за трpezом, где се неки обилно госте. Моје памћење је кратко и несигурно, али се не варам да ја те појмове не чух у патриотски прегрејаним политичким говорима. Ништа није боље ни кад се уделе мрвице, не хлеба и гутљаја вина, него проје и воде, за ове области у којима живе људи, као у дубоком подземљу и зидају, подзиђују темеље националног идентитета, па смем да кажем и националног суверенитета. Јер народ се не препознаје по политичким партијама, самозваним политичким првацима, па ни по програмима влада и министарстава, све те ефемерне политике. Оно што остаје, кад све прође, јесу уметничке и културне вредности. У њима је и биће народа, али и смисао српског трајања, да не будем патетичан. Па то је и Черчил знао и смео да каже својим сународницима.

Уметници, ствараоци свих области су најаутентичнији револуционари чије се бакље духова не повијају под налетима дивљих ветрова нити се гасе пред небеским провалама облака. То су они светионици према којима се навијају компаси народног трајања и усмеравања. Има ли аутентичније Србије, од оне која пати и увија се под на-

јездом душмана од оне коју је Добрица Ћосић у својим временима смрти, деоба и зла исказао. Најболнији крик сеоба је у вис упутио Милош Црњански, а мудри Иво Андрић српски живаљ под турским зулумом сачувао, истина у патњи и трпљењу извијајући ону ћуприју преко свих вододерина ка небеским висинама.

Скоро да је узалудно доказивати бесмисао политике коју власти воде прем оном што се зове подстицање, неговање и очување културе и уметности. Да ли је ико у том министарству културе, које постоји као безопасни тигар од хартије, икад упоредио колико се издваја за очување споменика културе са оним колико се издваја за стварање културе овог времена.

А у историју и предања треба само повремено завиривати. И то, нажалост, не утехе ради. Они мудри Грци су организовали олимпијске игре и прекидали су ратове. Заједно или упоредо приређивано је олимпијско такмичење драмских писаца са новим комадима и позоришним извођењима. Ловоровим венцима су украшавани и олимпијски победници, али и драмски аутори и најбољи глумци. Ловорови венци су красили и спортисте и драмске уметнике. Верујем да није била само награда у зимзеленим ловоровим венцима. И Софокле и Есхил су били и награђивани ондашњим валутама.

А код нас, опет данас, овде и задуго игра се фарса о посебним признањима за уметнике, да не кажем извиканим „националним пензијама“ које је онај тршави и несташни министар културе избрисао. Тиме као да је избрисао и право да се дичим институцијом културе. Узгред, а и није узгред, волео бих да неко израчуна којим се промилом угрожава тај фамозни БДП.

Само донекле разумем потребу неговања музеологије, смисао свих археолошких експоната од палеолита, неолита, до римских Виминацијума и Сирмијума, али не разумем ове савремене творце културне политике који превиђају какву ће празнину у музејским поставкама оставити оним будућим музеалцима, ако се овакав однос према култури, уметности и стваралаштву данас успоставља. Бојим се, сем самониклих и самораслих имена и дела, неће много остати. Па зар тим поштоваоцима наше светле прошлости не бледе слике српских владара и властеле који су подизали манастире и духовна здања у којима је уметничко дело било на првом месту. Не глорификује се данас малтер од којих су манастири сазидани, ни боја којом су фреске осликане, али се памти и у висине воздижу уметничке имгинације фрескописаца и преписивача светих јеванђела.

И да не претерујем, али морам да кажем. Зар би Сикстина била

свето место да њене мрачне сводове није својом маштом и несусталом руком населио Микеланђело Буанароти. Не бих био на страни оних који верују у религијску моћ њену, пре бих се приклонио онима који у њу улазе да се уздигнуте главе поклоне сликару на небесима или ће погнути главу пред Пијетом истог Микеланђела у цркви Светог Марка.

Упркос сиротињским мрвицама које се укупној стваралачкој делатности удељују, у Србији се догађа једна побуна, истина тиха, али видљива. Никад више књига није било ни написано ни објављено, почев од свески поезије до драмских дела и романескних остварења. Не бих се усудио да по строгим критеријумима естетике, којој је судбина да вас увек разочара, оспорио то мноштво књига, нити бих се побунио против мноштва награда и фестивала. То говори о виталности оних који се маштању у било којој духовној форми одају, али и о нескривеном протесту против власти које то и игноришу и обезвређују. Обезвређују што су под фирмом либералног капитализма уништили стубове рецимо издаваштва и препустили лакоумној продукцији која има прођу на тржишту. А тамо погледајте, само се на понеки прст једне руке могу избројати дела која ће остати у баштини наше књижевности. Могу, али се не бих упустио у та именовања.

Насупрот томе једини, државни издавач, да му не помињем име објављује дела не баш велике вредности, али повлашћених, дакле по добних аутора. Наравно са непристојно високим хонорарима.

Насупрот томе, књижевнички плебс тавори свој живот и рад без наднице. Јер сматра се оно што не пролази на тржишту то и не заслужује државну подршку. Нисам сигуран да би тај критериј издржали многи наши писци, класици, без којих се историја ове књижевности не би ни могла замислити.

А да не помињем класичан прејир који државна позоришта негују према домаћем драмском стваралаштву. Ту и тамо, по само њима знаним критеријумима позоришних управа, се одиграва по који домаћи комад и то више по тајним или полујавним партијским везама. О неуспеху се прећути, а успех евентуални, добије незаслужени публицитет.

Сводећи ова горка размишљања о стању и положају културе и уметности, данас и овде, рекао бих да није све у немаштини и сиромаштву, о оном тврдоглавом БДП, више је у главама, свести, савести и мудрости оних који те мрвице расподељују. Добар домаћин никад неће ни једног укућанина за

трпезом оставити гладног. Умеће да распореди те сиротињске залогаје равноправно и равномерно, водећи рачуна да нахрани оне који кућу држе и највише раде на њеном очувању. Уверен сам да они који Србију негују за будуће време нису спортисти, којима свака част, него они који стварају дуготрајне уметничке вредности, који богате српски дух и постојање.

Према томе, да будем савремено баналан: финансирање културе није ни политичко, ни економско питање. Оно је морално питање. Па свакако реч је о моралу власти, као домаћина. Ако он изостане ствари ће се тешко исправљати.

Да закључим: култура, уметност, песници, једном речју поезија је храна оскудним временима. Јер уметност је и глад, али и утољавање глади за животом. Без тога вратићемо се у палеолите и неолите. Али и оданде је онај у Алтамира поверовао у магичну моћ његове слике!

Уосталом, може ли се енглеска уметност замислити без Шекспира, немачка без Гетеа или шведска и норвешка без Стриндберга и Ибзена? Наравно и сам идентитет тих народа!

Сања Јанчић

Тајни језик глобализма

*Манипулација њићем музике или
Субкултурно репрограмирање људске свести*

На једној од првих лекција из давно заборављеног предмета по имену марксизам, учили су нас о томе да се човек одвојио од животиње употребом палца, а да је у његовом еволутивном развоју кључну улогу одиграла појава говора, односно језика, те да се са усавршавањем како језика, писма, тако и самих говорних органа, човек коначно „освестио“, одвојио од својих рођака–животиња, те постао господар природе, као њен апсолутно најинтелигентнији део. Са извесном гордошћу, поносом на тековине векова кроз које се брзила људска цивилизација, доносићи нам на дар космичку музику Баха, вечне мелодије Албинонија, најдубљу сету Шопена и најтоплије звуке Чајковског, понесени бриљантношћу пируета светских балерина, усхићени бравурозним пасажима Шеринга, Ростроповича, некада недостижног Листа, ми смо, гледајући на ТВ екранима племенске ритуале из срца Африке, као и увођење њихових плесача у транс

кроз понављајући ритам там–тама, мислили да посматрамо сведочанство о томе, како се човек понашао у свом првобитном, предцивилизацијском животу.

Веровали смо да смо далеко одмакли и да се развој људске свести, која се манифестује врло прецизно управо у култури, креће само у једном правцу, наравно! У правцу сталног развоја, напретка, праволинијски, путањом усмереном ка небу, а не ка земљи.

Деманти је уследио вртоглавом брзином, после II светског рата! На великим рок концертима, савремени „врачеви“ су са сцене понављајућим ритмом и прегласним, агресивним звуцима уводили масу (публику) у стање трансa, еуфорије, усхићења, неконтролисаног понашања (сетимо се женске хистерије на концертима Битлса, Ролингстоунса итд), вешто опонашајући претке и то не само афричке, наравно, већ све оне који су у историји широм планете на овај начин „улазили“ у несвесно пле-

менских учесника ритуалног догађаја. Култура је почела да се креће у ретроградном правцу. Од првобитног човека до Шостаковича и од Шостаковича до првобитног човека. Некоме је то било потребно, корисно. Уколико будемо пратили траг новца, лако ћемо уочити да финансијери, тј. репрограмери људске свести, неупоредиво више плаћају „мисионаре“ који са сцене формирају колективно несвесно техникама преисторијских врачева у, за њих, погодном — племенско примитивном правцу, него што је то случај са концертима на којима се изводе врхунска дела класичне музике, а чији је утицај на публику управо супротан, тј. веома позитиван и емпиријски доказан као онај који подиже духовни и интелектуални ниво слушалаца. Уметност се перфидно из марксистичке „надградње“, тј са крова државе, друштва, (јер она није за тезгу и не треба да подлеже пијачним законима), преместила на само дно. Уметност, која има улогу очувања, развоја и оплемењивања људског рода, подстицања стваралачког порива људског ума — по коме се човек суштински разликује од животиње, остала је без свог станишта. Наиме, у либералном друштву та улога коју је уметност дуго носила, уметност као „круна“ друштва, остала је без ње, без своје круне која јој је бескрупулозно одузета и бачена на земљу, у прах и пепео, а она сама, уметност, све-

зана је ланцима у окове профита. Она ће, уколико тај апстрактни профит некако ухвати за посаљен реп, моћи понекад да се промоли, стидљиво и на кратко. Уметност непрестано покушава да надмудри свог робовласника, кокетирајући са профитом и мамећи га у своје одаје, уступајући му своје дијаманте у замену за шарене каменчиће који се боље продају, оне исте, који су се некада звали супкултура. Тако се култура помешала са супкултуром и држећи се са њом за руке, заиграла је коло, коло невесело. Уметност већ помало заборавља на то, како је изгледала када је била сасвим „чиста“. Продајући себе као „нечисту“, хибридную, помешану, одузела је човеку онај духовни ниво, онај поглед којим би могао да је препозна. Не препознајући је више, човек је престао да се ње сећа. Не сећајући се, престао је да је жели. Не желећи је, убио је своју суштину.

Тако је уметност, продајући се, истовремено убила и себе и човека. Програмери–финансијери су врло задовољни. Њихова упорност и време, победили су и надживели „застареле“ погледе моралних чистунаца. Репрограмиран Новочовек (треба да) верује да је све на продају. Уметност. Живот. И он сам. Ко ће још и културом да се бави!? А и зашто би, кад се о хлебу заправо ради!?

О хлебу и циркусу...

Владимир Ђорђевић

Свeй исиуњава жеље

*Прoйасиј итрадиционалне ипородице
Свако има иправо да буде оно шиио жели !!!*

Породица – некада нешто свето и неприкосновено, нешто у шта се није смело ни погледати попреко, јер је само тако човек бивао цео. Данас – што би један дека из народа рекао:

„Породица – још мало па ништа“.

А сада једно епохално откриће: „Сведоци смо пропасти породице“. Добро је да смо бар нешто, па макар и сведоци.

Породица са свим својим украсима нестаје. Ругамо јој се, чупамо је, штимамо, черупамо, огољујемо, цепамо, раздељујемо, пљујемо је, подсмевамо јој се, ударамо је, уништавамо је. Смета нам изгледа много. Дави нас у комфору који нам је све ближи, а никако до њега да стигнемо. Много је дефиниција породице, гледајући из овог или оног угла, али није потребно да знамо ни једну од њих, ми осећамо шта је она. Осећамо да је она срж

нашег бића, наше било и наша свест, наш свет и наше „Ја“, наша душа и наш дух, тело и поглед.

Без ње, човек остаје обзглављен, обездушен, обезбожен, остаје без ваздуха, сам са вапајем. Нема више дана, тонемо јер темеља нестаде. И уместо да нам прошлост наук буде, тумарамо још више се губећи у пролазима оовременог. Само пролази и тунели, путокази поломљени, а и они што остадоше на њима су поруке написане ћирилицом коју заборависмо.

Питање никако да савладамо, а већ се рађају нова.

„Шта се догађа? Зашто се ово догађа“?

Изчилело под облаке поштовање, поштење више не познајемо, године мораш своје да браниш, а често си законом већ побеђен иако си оштећен. Правда – то је заблуда, „за блуд праведника“ машемо заставама. Доказујемо да човек

није биолошко већ првенствено социолошко биће. Можда би требало у складу са тим доказати и да вода није пиће.

Говоре и како људи могу да изаберу пол, могу да га промене ако нису задовољни, то је човеково право и нико не може да нам брани да будемо мушко или женско.

Чекајте, ако је тако, онда ја нећу да будем ни мушко ни женско. Позивам се на право да будем шта ја хоћу.

Како се онда зовем? Како ће ме ословљавати? Ко сам онда ја? Који сам пол? Који род? Који је то падеж? Која ће нација да ме призна? Ко ће да се дружи са мном, а ко неће? Да ли ћу и даље бити људско биће?

Ако ми овде то не дозволе идем „у свет“, чуо сам да „у свету“ штите људска права. Мени се не свиђа да будем ни мушко ни женско, не волим ни хаљине а ни панталоне, ни штикле ни мушке ципеле. Не

волим да имам ни ташту ни све-крву, ни таста ни свекра. Ја отварај нову страницу, нову визију. Конкурисаћу за средства на ову тему на неком конкурс, сигурно пролазим пошто знам да „свет“ изгину за слободу.

Надам се да ће бити још оних који желе исто што и ја. А верујем и оних који имају још боље идеје, па нека их изнесу, а „свет“ мора све да испуни, кажу да су права на слободу човека и грађанина заграњанована. Чекај, да ли сам грађанин? Већ ми се мути у глави и више не знам шта сам.

Лутам и у томе сам све даљи, шта ми је требало да измишљам ново биће, удобне су и хаљине а и панталоне, а најудобнија је топлина породице. Не заваравајте се измишљотинама, јесмо паметнији него наши преци и развијенији и савременији, али не можемо ни корак даље од човека и његовог Творца.

Миладин Шеварлић

Леш националног стереотипа

Сваки помен појмова „национално“ и „традиционално“, изговорени некада са осећањем поноса и части, третира се данас међу другосрбијанским субјектима, надахнутим мондијалистичким жаром, као говор мржње.

Сваком помену појма национално мондијалистички гласноговорници придају потенцијално злочиначки смисао.

Разумљиво! Непријатељ веома добро зна да је национална традиција друго име за појам континуитета, без којег нема ни конзистентности једне нације, дакле, ни њеног опстанка.

Ако свака нова власт, која заседне у седло моћи, даје другачији смисао прошлим историјским догађајима, ако се труди да, под притиском окупатора и домаћих издајника, модификује памћење и свест народа – у таквим околностима развија се метастаза деструкције у ткиву националног бића, националне свести, духа и морала нације,

до осипања свих вредности које почивају на вековној традицији.

Али, оне који традицију чувају уз помоћ тврдог, сенилног, конзервативизма и окамењених фолклорних представа – а таквих није мало међу нама, Србима – треба подсећати увек и увек изнова да чувати и поштовати традицију не значи слепо робовање светоназорним духовним, културним, политичким стереотипима, јер тако добијамо леш што га вучемо за собом, затварајући путеве креативног развоја и ефикасног опстанка у овој свету промена.

Ваља извучити фундаменталне нити из дубина прошлости, надграђивати их, чувајући њихову суштину – а њихову форму моделовати како би и сама суштина могла да опстане као живи, активни садржај, да претраје у оквирима новог цивилизацијског кода и новог друштвеног контекста.

Без тако реанимиране традиције нећемо моћи даље. У противном, следећи корак је корак у празно.

1.

Стајали смо, мој син и ја, поред кревета у коме је лежала моја мајка. Имала је високу температуру и била је готово без свести.

Чекали смо испред амбуланте Ургентног центра да је неко прихвати, прими, да је погледа, лечи, да јој помогне.

Појавила се, рипила на врата, нека агресивна дебела, ментално и физички алкава жена у белом, за њом је у брзом ходу надирало неколико клинаца.

Изађите напоље и чекајте – грактала је маскирана алкавуша.

Напоље и чекајте – поновили су дресирани Клинци у Белом.

Шта да чекамо – питам.

Зар не видите да доктор није овде! – избечила се дебела.

Не видимо. А зар ти не видиш (хтео сам да кажем криво али нисам) колико је мојој мајци лоше.

Живомир Ранковић

Негде у Србији (на лицу места)

Пошто сам иначе склон инцидентима вербалног типа у таквим ситуацијама, поштујући мајку ипак сам изашао са сином напоље.

Онда су моју мајку изгурали у другу просторију преко пута.

Ушао сам за њима и успео да разменим пар речи са поприлично култивисаним доктором који ми је пристојним тоном објаснио да нешто чекају.

Чекај, изађи, чекамо, чекајте... очигледно је кључна реч ове прљаве зградуринае.

Фашисти у белом штрикају низ ходнике, брзим, ситним, врцавим ходом, као да негде стварно иду.

Јозеф Син К. и његов Син смештени су у Чекалиште. Акција бр. 1. успела.

Наравно опет крвожедне сестре, да би се истакле пред шефом, псећи кидишу на мене, понављајући: сачекајте напољу, напољу, напољу...

То је формула за све. Касније сам схватио да њихова обавеза и одговорност према болесним старим људима не иде много изнад те реченице.

Мој син и ја смо чекали близу пет сати у ходнику који је личио на простор иза сцене на снимању неког ратног филма. Можда Битка на Неретви.

Сатима су са нама били тешко болесни и дезоријентисани људи и њихови забринуте чланови породице. Цвилели су, јечали, стењали.

Кроз те звуке непрестано се чуло, забадајући се као ексер у уво, крештање фрустрираних и ненормалних сестара.

Сачекајте доктор није ту. Изађите напоље!

А доктора нема. Ни од корова. Ко зна, траже га. Хеликоптерима, подморницама, у напуштеним рудницама.

После пар сати коначно је стигао неки мали млади ћелави испрдак кога су узрујане сестре са огромним поштовањем ословљавале са професоре. У свакој другој речи је та реч провлачена као спасоносна нит њиховог опстанка у тој лудници, као везивно ткиво, лепљива трака која насилно држи њихову каријеру у логору, даље од врата, од избацивања, од гасне коморе за непослушне.

Најопасније су маторе преклапаче које више нису за кревет, за

забаву у ноћној смени тих тупавих занатлија у зеленим и белим мантилама. Кломпашима.

Техничари и техничарке су превазишле цинизам, иронију, ароганцију. Њихов тон поприма боју режања а могу и да уједу ако су сувише уплашени или их нешто пита те пет минута пред почетак паузе.

Љубазнији су техничари.

Техничарке ће пре да погину на пола корака испред врата него да вам дозволе да баците поглед на свог члана породице кога сте довели. Макар и да је очигледно да је ситуације више него озбиљна.

Кажем појави се тај ћелави мали мамлаз, максимално арогантан и невоспитан, са свим репрезентативним одликама које красе стандарде ове душегупке у коју очајни доводе болесне као на губилиште.

Кломпоко ни у кога не гледа, само у компјутер, не гледа у већ поменутог пристојног колегу доктора, не гледа у, по правилу, узбуђене сестре, не гледа у пацијенте. Забринуте фаце родбине.

Компјутер, зидови, папири. Геније на батерије зуји испред мене. Невидљивог. Он је изнад, он је изван овог времена и тренутка. Има диоптрију осице, бубамаре, ко зна ког бића. Он је ту да га зову професоре.

Па коме си ти професор јадни гмазу ако не умеш да бар нешто пристојно кажеш онима који су ту

због јада и чемера. Јел треба сваки сељак да упрти прасе и коцкасти чаршаф на раме, јел треба да ти туткамо евриће у фасцикле, јел треба да те напојимо ил закољемо. Јајаро.

Коначно нам саопштавају да мајка има инфекцију од катетра да је дезоријентисана и скоро у коми због високе температуре и да ће бити остављена на одељењу. Инфективно. После лаганих пет сати.

Примиће је тај мали зелени миш у клонпама. ошишан на ћелаво. Ципелић Кломпко..

Професоре шта ћемо да предузмемо ноћас.

Видећемо, одговара Зелени Ђелави Надобудни Миш. Немам преца посла него да се целу ноћ бавим...

Нажалост или срећом нисмо до краја чули ову симпатичну реченицу хуманисте и Најдржег Професора.

Најдражи брзим туп-туп ходом одлази кроз кордон болесних.

Јасно ми је да сам мајку оставио у логору а не у болници.

Заједно са неким типом низ мрачну болничку улицу гурам онај кревет према инфективном. Нераван асфалт дрмуса стари, разглављени, гвоздени, касније схватам, погребни кревет. Све шкрипи и дрчи док прелазимо по мраку тих неколико стотина метара.

Улазимо у ходник и ево нас у великој соби у којој никога нема.

Коначно један момак, нешто пристојнији, објашњава нам да је овде улаз забрањен али и који су начини да се интересујем за мајку. Молим га да, пошто нема никога више у тој одвратној соби са доста кревета, жутој соби, да лево и десно примакне још по један кревет да мајка ноћу не би пала са те висине. Односно, питам могу ли ја то да урадим.

Не брините биће све уреду, каже он, ми ћемо то.

Погледам још једанпут мајку, смањила се као птица, сићушна, нема је до пола кревета, помилујем је по коси, ушушкам...

Идемо, каже момак.

Океј. Идемо.

Враћам се још једанпут.

Молим те шефе, доћи ћу ујутру, ако није проблем примакни тај кревет крај ње.

Добро, добро, већ по мало нестрпљиво одговара пристојни љубазни момак. Љубазно нестрпљиво.

После више сати мој син и ја излазимо из Тога. Тамо, сама у огромној жутој, празној соби остаје моја мајка. Заувек.

Идемо кући. Ђутимо. Имам осећај да мајка неће преживети.

Видео сам је још једанпут. И даље је била сама у соби. Крај ње није било додатног кревета. Тем-

пература јој је, вероватно од антибиотика. спала.

Гледа у мене, не прича али све види, разуме.

Да ли ти је боље – потврдно климне главом.

Боли ли те нешто – одмахује главом.

Делује уморно и измучено. Намештам јој косу расуту по јастуку, држим јој руку на челу. Помилујем бледо изборано лице и мало измасирам у пределу слепоочница.

Биће добро. Не брини – кажем а не верујем.

Био је пети мај. Дан уочи Ђурђевдана.

Тада сам последњи пут видео живу своју мајку.

Умрла је 6. маја у деветнаест и тридесет како ми је седмог маја телефоном саопштила, док сам био на послу, нека од уважених Сестара телефоном.

Послали смо телеграм али је било касно па га вероватно нисте добили – каже хладним гласом, рутински. Добро, то је ок. То јој је посао.

Ђутим. Дуже од уобичајеног.

И?

Шта и?

Шта ја сада треба да урадим?

Да дођете да Вам напишемо погрбни лист са којим идете у општину да вам ураде решење о смрти са тим идете на градско...

Мислим, хтео сам да питам, извините, где је сада моја мајка?

Било је око десет сати. 7. мај 2018.

Јутрос у пола осам, у складу са процедуром пребацили смо је у капелу на градском гробљу. Са потврдом о смрти идете тамо и заказујете сахрану. Они ће вам све даље рећи.

Спуштам слушалицу. Из суседне канцеларије чујем весели разговор колега. Не желим да им сметам. Узимам ствари и крећем.

Све је готово.

Пред очима ми слика мајке. Љубљана, не, Врхника 1980. Дошла ми је у посету. Она и ујак. Јутро је и идем према станици, Мршав, поцрнео од врелог августовског сунца, обријане главе, са црним брчићима. Газим улицом према станици. Према мени иде мајка и мој ујак.

Извини војниче да те питам јер се овуда иде до касарне – не познајући ме у том издању пита мајка.

Кево, скидам капу, па бре ти већ заборавила сина.

Синееее! Чврсто и дуго ме грли. Мајка није познала свог сина војника. Види ти то. Бркови, ко циганчић поцрнео. Кад пре толико омрша.

Леп дан за сећање. Мислим на то јутро на обронцима Бетајнове.

2.

6. мај је био само почетак.

После девет дана у истом логору убијен ми је и отац. Њега су заиста, али без сумње убили. Мој добри и дивни отац.

Не разумем потребу те гомиле клонпаша да свој логор смрти представљају као болницу.

То је несхватљиво свакоме ко је имао близак сусрет са њима.

Изгледа да је то једино место где можеш да заснујеш радно место, добијеш реадну књижицу и примаш плату и мртав ладан обављаш послове серијског убице са предумишљајем. И ником ништа.

Напоље, Изађите напоље.

Ко вас је пустио унутра.

Доктор није ту.

Не дајемо такве информације.

Па чекајте као и други.

Откуд ми знамо колико.

Шнел, шнел, шнел, лос, лос...

Жао ми је људи, а има их тамо, који ради са тим мутантима исти посао а сачували су оно што се има или нема. Домаће васпитање и пристојност. Остало је релативно. Као и живот.

Морам да иуспричам и кратку причу о мом оцу.

Отишао је на пар дана на одељење да се мало опорави, добије неку инфузијицу, витаминчић и слично.

Био је леп дан. Све је било ок. Примљен је да му буде мало боље, мада није био толико лоше као мајка. Далеко од тога. Причали смо уз пут о свему док смо ишли у болницу. Тај кратки пут без повратка.

Примљен је око тринаест часова.

Осетио сам непријатност када сам га предао у руке сличних кербера као и мајку.

Све су свукли са њега и увили га у неку женпурасту спаваћицу, пиџаму која неодољиво асоцира на лудачке. Одједанпут ми је изгледао другачије, мало понижено у тој крпи која се везује на леђима са цветићима плавкасте боје.

Скоматали су га пребацили на кревет и одмах му ставили катетар.

Ево одмах су почели да ме муче – чуо сам свог оца.

Жао нам је, процедура, овде нема устајања и слично.

Штречноло ме је.

Опет смо учесници ових сцена мој Син и ја. Тако се наместило.

Знате он спава скоро у седећем положају, мучи га астма. Донео сам му ове пумпице које увек ноћу стоје крај њега и подигните му узглавље у у седећи положај он тако спава код куће – говорим брзо, да ме не прекину, несвесно снисходљиво, молећиво.

Не брините. Све ће бити тако.
Да. Да. Биће.

Сутрадан, 15-ог маја долазим да видим како је отац, да ли му је боље.

15: 10.

Улазим и већ из даљине видим свог оца у хорор сцени. Лежи на потпуно равном кревету, чак и без јастука.

Руке и ноге су му раширене и везан је. Потпуно наг. Разапет као на Голготи. Што и јесте била. Скоро дотрчим до њега. Одвезујем му ноге и руке и бацам ту гадост. Отац врло тешко дише груди му се брзо, као у агонији, дижу и спуштају, у грлу се чује крклање. Гледа ме уплашено. Загрлим га и подигнем.

Реци ћале, шта треба.

Бори се за дах и покушава да ми каже.

Изговорио је само једну реч. Окрећем се околу да нађем докторку. Један мали ми каже:

Морали смо да га вежемо да не ишчупа катетар.

Где је докторка – скоро вичем.

Окренем се и видим да ми је отац издахнуо. Очи које су ме пре двадесетак секунди гледале празне су. Видим да је престао да дише.

Умро ми је отац – вичем на два момка која ту раде.

Немогуће јуче смо нормално разговарали.

ЕКГ избацује празну линију.
Један доноси инфузију.

Склони то. Хоћеш да ми бодеш мртвог оца.

Загрлим га. Мој добри оче,

Убили сте ми оца – изговарам тихо, скоро несвесно, за себе, без оптуживања.

Извини ми нисмо криви стварно нам је жао.

Где су пумпице, зашто је на равном кревету. Он се угушио – скоро шапућем, гушим се и ја. Тежак камен у стомаку у грудима. Несвестан сам, чини ми се онога што се десило, а у исто време сам невероватно свестан запажам и видим сваки детаљ, трун, покрет.

Не ради нам механизам.

Имате друге кревете.

Разговарамо нормално без еуфорије, тензије, као о нечем важном.

Да убили су га. Угушили. Због рутине, неразумевања сопственог посла, због тога што не слушају и не чују људе који долазе. Зато што су арогантни и надобудни.

Да. Убили су га. Али сада је све готово, касно, бесмислено, безразложно. Небитно за било какву причу и расправу. Мој добри вољени отац није ту. Негде је, ко зна где. Можда је већ срео мајку, тамо негде.

У јадној Србији не постоје болнице. То су логори смрти у којима људи због незнања и немара запо-

слених из најбаналнијих разлога губе животе.

Серијске убице које држава редовно плаћа и овој јадној матушки Србији ништа нису бољи од корумпираних, глупих и криминализованих судија, тужиоца, полуписмених адвоката, пандрура, политичара, посланика, новинара, тв водитеља, директора фирми, трафиканата.

Содома и гомора, чистилиште, девети круг.

Србија тоне у муљ и кал, лажи и таму и више нема помоћи.

Једва чекам да одем у тај пакао да се слатко одморим.

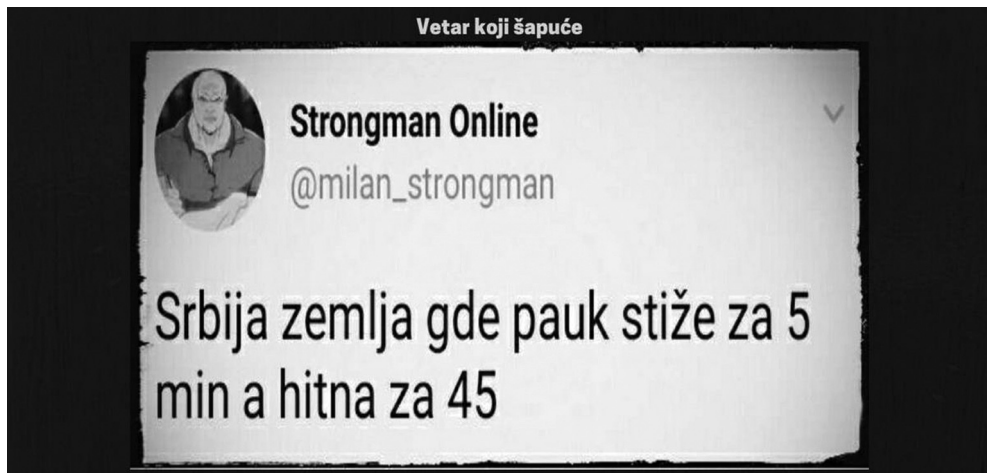
Дотле? Понашаћу се као залутали метак. Јурићу кроз простор и време без циља, смисла, разлога и намере. Ништа нећу да видим и чујем и све око мене, боје, облици и осећања биће стопљени у дуге шарене линије, зидове, тунеле.

Прво што дотакнем прекинуће мој лет и потонућу у блажену таму, ништавило.

Јер, нема разлике.

И овде први сусрет и додир са свим оним што чини држава зауставиће вас и променити све у вама.

Додирнућете ништавило а да тога и нећете бити свесни.

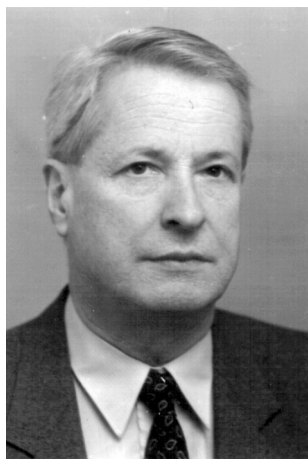

Ecej

I

Овако је, придајући му изузетан значај, описао Иво Војновић (1857–1929) један свој доживљај из детињства:

Иво Војновић

Рашко Јовановић

Инспирација Косовом ђесника Дубровника

Стошездесетогодишњица рођења
Ива Војновића

„Једноћ, – успомено далека! – док смо још дома крај мора становали, отац ми каже:

„ – Дођи, Иво, у собу: дошао је Вук!“

И ја пођем за њим нашем салуну, гдје сам некада слушао како се пријатно, интимно и весело разговарају Петар Прерадовић или Ђорђе Стратимировић, или Јован Ристић и Сундечић, Михо Клаић и толики други народни борци, који су долазили да поздраве ’нашега Косту’ и ’госпођу Мару’.

„Пред вратима спазих изненада прислоњену ногу од дрвета – и пре-страшен заплаках као нигда дотле. – Најзад се умирих и уђох за оцем. – Видим, на канапеу, моју мајчицу како нам се смијеши онијем драгим очима, које сам сваки дан цјеловима и благословом заклапао, а до ње једнога краснога старог господина са црвеном капом на глави, дивних бркова, који су му на прси падали.

„ – Ево вам, господар Вуче, мога Ива! А ти, Иво, хајде, реци ми коју пјесму.

„И ја, још уздрхтао, отпочех ону коју сам најбоље знао. Знате ли је пријатељу? – *Смрт мајке Јуџовића*.“

Ипак, било је нечег судбоносног у том сусрету оца новије српске књижевности и неуморног скупљача народног блага – песама, приповедака, пословица и других усмених творевина – Вука Стефановића Карацића, са малим Ивом Војновићем, – будућим песником Дубровника, али и Косова и великим поклоником народне књижевности и њених мотива, што је доказао инспиришући се једном од најлепших српских народних песама, управо оном истом коју је и рецитовао славном Вуку, да би у доба пуне стваралачке зрелости написао драмску песму у три певања *Смрт мајке Јуџовића*. Тог свог сусрета са Вуком Војновић се често и радо сећао – навели смо овде његов опис тога догађаја, како га је испричао 1927. године Ђорђу П. Бельанском, новинару *Полиџике*.

А нешто раније, пишући 1924. године о Мату Водопићу, дубровачком бискупу и писцу, аутору приповести *Тужна Јеле*, која је била један од подстицаја да напише драму *Еквиноцијо*, Војновић је истакао:

„Три су ми лучи освијетлиле дјетињство: *Вукове народне њјесме*

(та знате да сам Вуку самоме декламовао *Смрт мајке Јуџовића* а било ми је шест годишта! – *Тужна Јеле* и Манционијеви *I Promessi sposi (Заручници)*). Први су утисци најјачи: не чудите се зато, да је та свјетлост дочарала у мужевној доби *Смрт мајке Јуџовића* и *Еквиноцијо*.“ Сасвим је јасно порекло Војновићеве инспирације, која се стварала, како видимо, још од детињства и ране младости. За њега је Косово, као и за остале Војновиће, имало једно митско значење као и слобода Дубровника. Ако у првом делу *Дубровачке њјрилоџије*, у *Allons enfants!...*, слика пропаст државе дубровачке властеле пред освајачким налетом Бонапартиних војника, у другом делу, – у *Суџону*, приказује како економски пропадају последњи припадници племства, са јасним наговештајем дефинитивног одласка госпарскога стаљежа са животне сцене, да би у трећем делу – *На њјараци* дошло до потпуне декаденције негдашњег племства и његовог генетског ишчезавања. Пошто је у *Дубровачкој њјрилоџији* описао крај дубровачке слободе, Војновић је имао жељу да Дубровник свога времена повеже са слободном Србијом. Али, како то у условима владавине аустроугарског царског режима није могао учинити отворено и непосредно, помоћу народне поезије загледао се у даљу прошлост да „везујући традиционалне односе

српскога царства са Дубровником, створи за један тренутак мајестетички Град могућим уточиштем посљедњег косовскога витеза...“ како запажа песников брат, Лујо Војновић у предговору *Сабраним дјелима* Ива Војновића *Сјомени о браћу* (Београд, 1939). Несумњиво да је драмска песма *Смрти Мајке Јуџовића* потекла из незадовољства сувременошћу његовог народа и из песникове силне жеље да српски народ освети Косово и заједно са свим словенским народима на југу Европе доживи национални препород, пркосећи тако туђинима који су дотле њима владали доказ је накнадно испевано четврто певање *Смрти Мајке Јуџовића* после победа на Косову 1912. године.

Драму *Смрти Мајке Јуџовића* написао је Војновић у релативно мирном раздобљу свога живота – пошто је месеца октобра 1903. године у Супетру на Брачу примио дужност котарскога поглавара, одмах је почео писати драму инспирисан познатом народном песмом. Та песма се може сматрати оквиром читаве драме, којом је песник обухватио и још неке појединости из других песама Караџићеве збирке (*Цар Лазар и царица Милица, Косовка дјевојка, Обрејеније главе кнеза Лазара и др.*). Дабоме, са сигурношћу се може закључити да је Војновић познавао и друге народне песме, лирске и епске, и то не само из Караџићеве збирке. Са-

мо се по себи разуме да је поред народне поезије, из које је преузео основни мотив и изградио драмску фабулу у њеном духу, Војновић начинио низ потеза у стилу писаца које је ценио и тада са одушевљењем читао. У првом реду ту су Морис Метерленк, Едмон Ростан и Хенрик Ибзен. Дела тих драматичара дала су значајан стваралачки подстицај Војновићевој фантазији и подршку да у извесној мери одступи од народне легенде, те да у својем делу измени више чињеница. Трагичне слутње и узнемирености у првом певању, које има назив *Снахе*, као и велика сцена са Дамјановим духом у другом, које је песник назвао *Авети*, у којој долази до израза узвишени хероизам Мајке, имају обележје Метерленковог симболизма, као и сличности са Ростановим јунацима и њиховим поимањем херојског чина. Када се Војновићев поступак сагледа у целини види се да је судбинска трагедија драмски вођена и степенована на ибзеновски начин. И зато се може рећи да све што је Војновић изменио у односу на народну песму – изменио је да би доследно симболистички изградио своју драмску поему, с тим што је главне симболе учинио убедљивијим и ближим својој идеји и жељи за остваривањем националне победе.

У народној песми *Смрти мајке Јуџовића*, адекватно њеном наслову, приказује се физички крај Југо-

вића мајке: пошто је сазнала за погибију свих својих синова, због превеликог бола и туге за њима она ће пресвиснути и народни певач на тај начин, достојно великих грчких трагичара, завршује приказ великог страдања. Војновић, међутим, гради друкчији лик мајке. Његова Мајка Југовића *жели* да жртвује и последњег сина у боју на Косову и спремна је одрећи га се ако се не врати на бојиште и тамо часно понесе барјак крсташ у борбу против националног непријатеља и крвника. Тако Војновић преображава стамену тугу Мајке Југовића из народне песме у свесно јунаштво, које пре свега тражи ослобођење и освету, не питајући за проливену крв и жртве. Њен је једини циљ национално избављење, слобода и освета. И она зато, како је закључио Јевта Угричић, позоришни критичар листа *Полиџика*, у броју од 8. априла 1906, пишући поводом првог извођења Војновићеве драмске песме на сцени Краљевско-српског народног позоришта у Београду, у режији Милорада Гавирловића, „под инстинктивним сазнањем свог прегарања пада телесно сатрвена“ После премијере *Смрти Мајке Југовића*, ова драмска песма у три певања (наслови певања: *Снахе*, *Авети* и *Косово*) само у 1906. години приказана је на београдској сцени још девет пута, а до 1912, када је након српске победе на Косову приказа-

на два пута, а укупно је изведена осамнаест пута, што је свакако био велики успех будући да су се тада у београдском Народном позоришту приказивале само три или у најбољем случају четири представе седмично. Као што смо већ указали, победа над Турцима на Косову у Првом балканском рату инспирисала је Војновића да напише четврто певање под називом *1912* и посвети га *Српској војсци осветици*, објаснивши свој поступак овако: „Ово је четврто пјевање *Смрти Мајке Југовића* надопунила божија правда на освећеном Косову.“

Но, вратимо се Војновићевој почетној инспирацији српском народном поезијом, са којом се још у раној младости упознао: „Јест! Још као гимназијалац почео сам да пишеш. Био је објављен конкурс у школи за најбољи сонет на италијанском на смрт Томазеу. Мој рад био је проглашен за најбољи. Али у то време већ сам почео да пишеш на нашем језику: испјевах своје утиске о Локруму међу борима. – Боже! Како сам кликнуо кад ми отац даде књиге Вукових *Народних пјесама*. Ето зрака и видика за мене! И од тада, ноћу док је киша, шибана звиждајима вјетра, носила, звала, цвијелила, моја сестра и ја учили смо Вукове пјесме напамет!“ – Ово Војновићево казивање упућује нас на претпоставку да је он свакако могао добро позна-

вати и друге народне песме о Косову из Вукове збирке, па и песму *Лов девет̄и Јуџовића*. Можда је, поред Караџићеве, познавао и збирке других скупљача, поготово Валтазара Богишића – *Народне ђјесме из сѣаијих, највише ђриморских зајиса* (1878) и Грге Мартића – *Народне ђјесме босанске и херцеџовачке* (1892). Међутим, чини нам се да је најважније то што се песник одушевио народним стваралаштвом, што га је прихватио, осетивши његове неизмерне лепоте и, најзад, што је и сѣм почео певати у народном духу! То је видно у драмској песми *Смрт̄и Мајке Јуџовића*.

У првом певању драме Војновић користи стихове различитих народних песама, лирских и епских, час дословно цитирајући поједине одломке из њих, час их незнатно мењајући. Новост је у томе што се пре Војновића, приликом драмског обрађивања историјских тема, када се користила народна поезија, углавном ослањало на епске песме. Међутим, већ у првом певању драме *Смрт̄и Мајке Јуџовића* имамо неколико лирских народних песма. Ево неких карактеристичних примера: „Скочи коло да видимо/да видимо ко ће боље!“, „Коловођа дика Ваша!/Оком трени–колом крени!“ или: „Авај кратке ноћи/с драгим спавајући/на једноме душеку/на једноме јастуку/под једним јорганом!...“

Црне слутње Мајке Југовића изразио је песник у стиховима очигледно надахнутим народном поезијом: „ – Зашто си ми Боже крепост дао / да голим оком у дно душа гледам/ко оро тица сунце што пробада? / Је л’ за то да и сад у пјесми слушам/Топот мукли ноћног коњаника?...“

Војновићев однос према народној поезији могућно је боље сагледати већ при анализи првог и другог певања драме *Смрт̄и Мајке Јуџовића*. Као што је познато, повратак јунака као гласника о поразу у боју не постоји у песми *Смрт̄и мајке Јуџовића* из Караџићеве збирке. Али, јунак у функцији гласника о поразу на Косову јавља се у песми *Војвода Јанко доноси у Будим руку краља Владислава ђоџибишеџа у боју*, која је 29. по реду у Богишићевој збирци. Наиме, у тој песми вила најпре дозива краља Владислава и пита га што у Будиму влада жалост. У том стигне рањени јунак са Косова и саопшти како су на Косову сви изгинули, јер Огњен Деспот Вук није умео уредити војску. На то војвода Јанко оде тражити краља на Косову и пошто нађе његову руку, коју препозна по прстену, донесе је краљевој мајци и љуби, које је плачући целивају. У осталим песама мајка и снахе сазнају за пораз од гавранова или на основу неких посебних знамења (рзање коња и сл.), или се у то непосредно увере (мати добија крила

лабудова и очи соколове, те онда на Косову угледа страشان призор).

Треба знати да се јунак који дошавши са бојишта на Косову јавља о поразу и погибији цара и осталих српских војсковођа не појављује само у песми из Богишићеве збирке. У циклусу косовских песама Караџићеве збирке, у песми *Цар Лазар и царица Милица*, два гаврана јављају царици о косовској катастрофи: „Војске су се јуче удариле / Обадва су цара погинула;/Од Турака нешто и остало, / А од Срба и што је остало, / Све рањено и искрвављено.“

У Војновићевој драмској транспозицији ситуација је слична, не толико згуснута, колико сценски експресивнија и дијалогски структурирана. Војновић непосредно наводи стихове народне песме о исходу боја, које, наравно, изговарају два гласника. Они у драми преузимају и речи тешко рањенога слуге Милутина, са карактеристичном изменом: „Војске су се јучер удариле/на Косову на том пољу равном./Ту су многа копља изломљена/изломљена и Турска и Српска/али више Турска него Српска...“ што ствара наду у могућност евентуалне српске победе, без обзира на Милошеву погибију. Због тога је песник начинио карактеристичну инверзију о поломљеним копљима, будући да у народној песми слуга Милутин дословно каже: „Ту су многа копља изломљена,/Из-

ломљена и Турска и Српска./Али више Српска, него Турска,/Бранећ’, госпо, свога господара,/Господара, славног кнез-Лазара.“

Песник ће тек у другом певању драме, у великом и симболистички компонованом призору Мајке Југовића и Дамјана навести Милутинове речи о погибији, ибзеновски степенујући драмску напетост: „ДАМЈАН: Сви по избор умреше јунаци/бранећ вијерно свога господара/господара славног Цар Лазара! / И Југ ти је ондје погинуо /а уз њега осам Југовића.“ – Само три од седам стихова наведене реплике нису преузети из народне песме *Цар Лазар и царица Милица*, односно нису делови Милутиновог казивања о боју на Косову.

Треба додати да и у народној песми из Караџићеве збирке *Царица Милица и Владетина војвода* јунак – у овом случају војвода Владета – јавља о сукобу на Косову и погибији српских војсковођа. Али, Војновић из те песме није преузео ни један стих. Зато је могућно закључити за прва два певања драме *Смрт Мајке Југовића* инспирисао углавном народним песмама *Смрт мајке Југовића* и *Цар Лазар и царица Милица* из којих је непосредно преузимао поједине стихове, а поједине мењао, док је неке и сам писао, певајући у народном духу, и то успешно.

Исто тако, треће певање има приметну везу с народним песма-

ма. Најпре са песмом *Смрти мајке Јуџовића* али и са песмом *Косовка дјевојка*. Такође, у том певању има одјека из песме *Обрећеније главе кнеза Лазара* те из *Комада из различитијех косовскијех ђјесама*. Додуше, непосредних је цитата нешто мање него ли у првом и другом певању, али има навода из обичајних песама (нпр. додолска песма, истина нешто преиначена).

И у трећем певању Војновић формира властити текст на исти начин као и у претходна два. Слободно мења ритам и метар, али не изневерава дух народног стваралаштва. Многи критичари сматрали су такве поетске осцилације изразом Војновићеве песничке немоћи, па чак и као последицу његове небрижљивости и недовољног познавања материје. Све се то, међутим, не може приписивати Војновићу, јер, како смо указали, имао је још из најраније младости присан однос према народном стваралаштву и, исто тако, познато је да је веома брижљиво радио на драмској песми *Смрти Мајке Јуџовића*, о чему сведочи и сам рукопис сачуван у више верзија. Када непосредно наводи стихове из народних песама његов избор, редовно, пада на најлепше или најупечатљивије стихове; такође, када их мења чини то мајсторски, саобразно духу народног стваралаштва, тако да су његове интервенције често и неприметне. Остварио је савршену сим-

биозу народне поезије и властите поетске визије косовске легенде, посве слободно се према њој одnoseћи. То је и изазивало неспоразуме са критичарима у Београду и Загребу. Јер, једно је имагинарна позорница народног певача у споју са Војновићевом поетском имагинацијом, а сасвим друго реалитет сценских збивања у оквиру којих су поједина преиначавања, или неки симболи могли имати другачије дејство од жељеног. Зато је и драматуршки најуспелији поступак (у духу симболистичког театра), онај у другом певању драме, када се Дамјан враћа са Косова. Али управо тај чин изазивао је низ недовољних реаговања и протеста.

На београдској праизведби драмске песме *Смрти Мајке Јуџовића* 1906. године, према чланку у листу *Време* (1. IX 1929) под насловом *Радоје Домановић на првој ђредстави „Смрти Мајке Јуџовића“*, у ложи на II галерији, додељеној редакцији часописа *Дело*, били су Радоје Домановић, Бора Станковић, Милорад Митровић и још двојица пријатеља. Домановић је протествовао када се на сцени појавио Дамјан (у II певању). У први мах упитао је: „Ама шта ће му духови?!“ А кад је Дамјан проговорио он је гласно протествовао: „Гле ти овога, зар да тако изврће историју, кад су сви девет изгинули, а он доводи на траг једног живог!“ Писац, генијални сатиричар, који је легендар-

ног Марка Краљевића по други пут довео међу Србе, никако се није могао помирити са Дамјановим сценским повратком из косовскога боја у Војновићевој драми, те је, негодујући, напустио дворану београдског Народног позоришта. То на свој начин показује колико је косовска традиција била жива и колико су јој аутентични уметници и интелектуалци били привржени.

Са драмског становишта Војновићева *Смрт Мајке Јуџовића* има понајвише недостатака у трећем певању, у којем изненадна појава царице Милице, потпуно неочекивана, представља песникову транспозицију народне песме *Обрејеније главе кнеза Лазара*. Тај приказ, грађен да би се остварио симболистички *efektdeus ex machina* (*deus eks machina*), попут праксе при извођењу античких трагедија, када су богови спуштани на позорницу помоћу посебне машине. Као што знамо, тај термин данас означаје изненадно, неприпремљено и зато неприродно и неуверљиво разрешење драмског заплета. Али, ако то оставимо по страни, у трећем певању наћи ћемо и веома успешне Војновићеве стихове у народном духу, као и наводе из народних песама, преиначене и прилагођене сценском казивању. Тако ће Гуслар упитати Косовку дјевојку: „ – Сестро драга, Косовку дјевојко, која ти је голема невоља/те преврћеш по крви јунаке?“. Она му на то

питање одговара: „ – Ја се шетам по разбоју млада/ког јунака за живота нађем/умивам га лађаном водицом/причешћујем хљебом бијелијем...“ да би када угледа колико је изгинулих јунака закукала: „ – Јао јадна... уде сам ти среће!/Да се јадна зелен бора ватим/и он би се зелен осушио!“

Увођење Косовке дјевојке у драму, као и њен сусрет са Гусларем – националним симболом и, потом, појава Мајке Југовића, која на Косово долази пошто је Дамјану-авети (у другом певању) обећала да ће доћи нипошто није неверовање традиције, него инвентиван симболистички драматуршки поступак саобразан духу народне песме. И Мајка Југовића ће издахнути на Косову, а не у своме двору. Њена материнска осећања издиже песник до општег, националног симбола, повезивајући га са Душановим царством.

Односећи се према народној поезији слободно, Војновић се показао као њен врсни познавалац и као естет, истанчан и необично сензитиван, као стваралац који уме да изабере не само мотив, него уистину лепе стихове и непосредно их сврста у текст драме дословно их наводећи, али и као песник који уме и може сам певати у народном духу. Без обзира на извесне драматуршке недостатке, драмска песма *Смрт Мајке Јуџовића* мора се сврстати међу успелије радове, који су

настали током прошлога столећа, а били засновани на мотивима усменог народног стваралаштва. То дело је леп пример стваралачког односа према народним изворима и у Војновићевом поступку, без обзира на неке недоследности и слабости, видимо добро одабрани пут за уметничку обраду мотива народне поезије.

II

Друго Војновићево дело инспирисано косовском тематиком, драма *Лазарево васкрсење* резултат је песникових импресија после вести о страдањима раје на Косову и у деловима Македоније, који су тада били најзад ослобођени и припојени Србији. Првобитни наслов дела према пишчевој замисли био је *Тако хоће Велике Силе*. Ако је у драмској песми *Смрти Мајке Јуђевића* Војновић желео да обрадом једне пресудне епизоде из српске историјена свој начин припомогне развијању југословенске идеје, одушевљавајући се бојем на Косову и одајући почаст палим јунацима, он је у драми *Лазарево васкрсење* обрадио један трагичан догађај из новије историје Србије, чијом се борбом поносио. Такво његово расположење, заправо усхићење, изванредно лепо сагледао је у својим сећањима књижевник Вељко Петровић, описавши 1958. године, у *Књижевним новинама*, у чланку *О конти Иву. О њома да ли*

сам ја лично познавао, своја сећања повратак и дочек српске војске после победе у Другом балканском рату 1913. у Београду:

„Кад је наишла војска, на челу с Регентома с његовим штабом, морало је свакако бити поздрава, али не сећам се никаквог пролома какав би свугде на свету избио у сличним приликама...“

„Тренутно сам, разуме се, изгубио из вида нашега Конте-Ива. Мора да је и њега запањило тај згуснути тајац. Али, онда (намах) тргосмо се од једног сасвим чудно одвојеног усклика, мало постаријим, као напуклим неодређеним, тенор-баритоном са страним нагласком. – Живио, живио, живјели, живјели!...“

„Госпар је опет, и нехотице, повукао на себе пажњу свих нас на Теразијама. Очигледно био је ван себе од одушевљења. Дизао се на прсте, обртао се десно-лево на врховима ципелица према војсци, дизао сламни шешир, махао њиме без престанка и – сав зажарен у облим образима – кликтао, кликтао: – Живјели јунаци наши!... Живјели побједници наши!...“

Као да се овај теразијски усклик упућен победничкој српској војсци пренео и у његову драму *Лазарево васкрсење*, у чије је средиште опет ставио лик мајке. За ову драму он се инспирисао једним истинитим догађајем из доба националне борбе у јужној Србији и Македонији за ослобођење од турског ропства.

Наиме, њега је дубоко импресионирала прича о Јованки Кујунџић, мајци учитеља и борца Лазара Кујунџића (1880-1905), који је храбро погинуо у запаљеној кули, са поклицима и позивима за даљу борбу до коначног ослобођења. Када су га убили, Турци су изложили његово тело и довели његову мајку, не би ли изнудили њено признање, потврду да је то заиста њен син. Међутим, мајка је то порекла, пркосећи Турцима:

„– Није мој Лазар. Али је то опет син мајчин, мајка га је родила: ето да га пољубим за његову мајку...

И пољубила га без грча на лицу, да би и Турци с дивљењем прекинули даље испитивање пред једним таквим пољупцем.“Војновић је тај догађај из 1905. године преместио у пролеће 1912. О томе он сâм пише у *Уводу* драме:

„Ја нијесам хтио да прикажем у овоме драмском дјелу један историјски чин онако потанко са свим подацима имена, мјеста, обичаја, и згода како се то чини када се пише права историја или када се расправља о знанственим предметима, – јер јуначка смрт Лазара Кујунџића и другога му, па херојска геста Јованке, Лазареве мајке, причинише ми се да су нешто више него ли обична историјска епизода петстогодишњег мучеништва Српскога народа...“.

Зависно од саме песникове инспирације, у драми *Лазарево вас-*

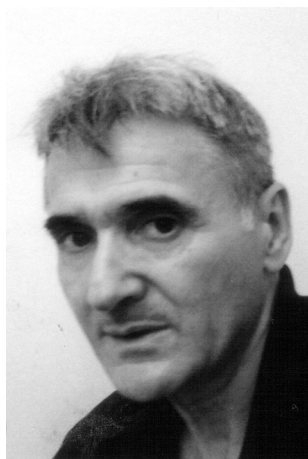
крсење ликови нису, као у драмској поеми *Смрти мајке Јуџовића*, само драмски симболи у служби одређене идеје. Овде је реч о „четири главе једне прости историје која зачудно свршава пјесмом“, како сâм Војновић у поднаслову дела казује. Али, и поред тога што се читава радња те прости историје одиграва у реалистичком оквиру најновијих косовских догађаја, видна је и стално присутна пишчева тенденција да цело дело подреди националној идеји. То се нарочито одразило на поенти драме, и то непосредно у призору Лазаревог васкрсења. Дриму *Лазарево васкрсење* Иво Војновић писао је у Дубровнику према грађи из новије епопеје балканског ослобођења 1913. године. Већ те године, 15. маја, ово дело нашло се на репертоару Краљевско-српског народног позоришта у Београду. Како је приметио критичар Милан Марјановић у загребачком *Србобрану*, ово дело требало је да има смисао „као оптужба немара велесила за патње и пожртвовање раје. Наравно, онда не би могло бити говора о 'Васкрсењу' него само о погибању. Сада, после рата остала је углавном неизмењена суштина а цело 'Васкрсење' свело се на симболички или боље на алегорички додатак или епилог у којему долазе душе мртвих ствари, Исус и најпосле српска војска са пушкама и фанфарама...“ Из свега се види како је Војновић желео да буде драмски

актуелан и да реагује на текуће догађаје необичном брзином, која не погодује озбиљном уметничком поступку. Ипак, не може се драми *Лазарево васкрсење* порећи поетски замах, који проистиче из песниковог искреног одушевљења, родољубља и хуманизма. Али, то није било довољно да спасе драму; напротив, егзалтација је проузроковала патетичан тон, који само смета доприносећи неубудљивости дела.

У глумачком ансамблу, који је извео први пут *Лазарево васкрсење* на сцени београдског Краљевско-српског народног позоришта, у режији Милутина Чекића, наступили су, поред осталих, Добрица Милутиновић (Лазар), Емилија Поповић (Стана) и Јелисавета Бандић (Косара). Неке критичаре Емилија Поповић подсетила је на своју ранију креацију насловне улоге у *Смрти Мајке Јуџовића*. Уопште, за ову глумицу може се рећи да је свој уметнички успон везала за Војновићев репертоар – била је Јеле у *Еквиноцију*, Мајка Југовића и, најзад, Стана Кујунџић у *Лазаревом васкрсењу*, које је до 15. јуна 1914. године приказано укупно десет пута.

Врлина драме *Лазарево васкрсење*, поред успешних сценских решења у композиционо-техничком погледу, била је у њеној тематској актуелности. Војновић је са задивљујућом брзином успео да изврши

транспозицију једног тада већ историјскога догађаја, да га драмски прикаже, померајући време збивања радње у савременост. У оваквој брзини много лакше може настати пригодна песма или приповедачка слика. Међутим, Војновић је врло брзо реаговао и – написао пригодну драму. Очигледно да је овако брзо могао реаговати само писац који одлично познаје драмску форму и суштину драмског израза. И сама инспирација одговарала је пишчевим интимним прекупацијама и назорима: у средишту збивања је подвиг мајке, дале, опет личност мајке, коју је Војновић већ опевао; поред тога, ту је и његово одушевљење борбом мале Србије за опстанак пред далеко већим и моћнијим суседним силама. Све његове симпатије биле су на страни Србије, још из времена када је писао *Смрти Мајке Јуџовића*. У драми *Лазарево васкрсење* те симпатије отворено је изразио, не трудећи се да изнађе неке алегоријске форме. Изнашао је само нове личности за старе симболе. Зато је *Лазарево васкрсење* аутентичан документ пишчевог слободарства и велике жеље да буде у току догађаја, не би ли тако, макар и мало, једним пригодним сценским делом, допринео остварењу идеје југославенства за коју се залагао, идеје због које је 1914. године, одмах по аустроугарској објави рата Србији, био лишен слободе

Миодраг Новаковић

Пуџ у Давос

Давос је место смештено високо у швајцарским планинама у коме се, почетком сваке нове године, дакле и 2018, ево већ 48 пут, у потрази за новим моделом праведније глобализације, срећу представници чланица Светског економског форума. Давос је давно одабран као идеално место за лечење пацијената оболелих од туберкулозе али сада се ово место, које је у меморију света својим романом „Чаробни брег“ увео Томас Ман, посвећује – не лечењу туберкулозе, него лечењу целе планете од економске финансијске кризе и подељености која је избила нарочито у периоду од 2007-2009. године.

Тежиште економске моћи у међувремену измештено је са Запада на Исток и Југ, па се данас предвиђа да ће привредни развој у годинама које долазе предводити некада најнеразвијеније земље као што су Кина, Индија, Бразил, Русија, Мексико. Сваки други и дубљи поглед, међутим, открива да се иза паравана те „неразвијености“ да-

нас пласира провокативна прича о феномену оностраности који се у стварности нарочито испољио са продором Теслиних високофреквентних струја и бежичних комуникација а револуционаран импулс и нову димензију целом процесу дала су истраживања квантних физичара која се поклапају са бурним развојем конкретних медија (радио, радио-микроскоп, радио-телескоп, радар, сонар, телевизија, фотографија, филм и звучни филм, Интернет, компјутер, мобилна телефонија, Гајгеров бројач, рентген, скенер, роботика, ракетна технологија, даљинско управљање) чији је најауторитативнији и најеминентнији представник Никола Тесла. Конкретни медији производе повратну информацију о простору и времену у које су лансирани, фокусирајући се, посебно, на даљи продор науке у мистериозне дубине атомског језгра. Тај револуционаран, драматичан продор у субатомски ниво истраживања догодио се двадесетих година

двадесетог века, када је Макс Планк поставио математичке једначине на којима је изграђена представа о тзв. „Планковом зиду“ као граници која дели свет атома од оног света који чине квантови и кваркови и који егзистира на субатомском нивоу. У том субатомском свету сукобиле су се основе класичне Њутнове физике са феноменима који су могући једино у оквирима феноменологије квантне холографске парадигме (синхронизитет, прекогниција, екстра-сензорна перцепција, вантелесна искуства, психокинеза, телепортација, чудесна исцељења, мистична религиозна искуства, Благодатни огањ), а то значи да су многа „научно“ проверена сазнања на удару сасвим супротно позиционираних научних представа о свету! У тим околностима Карл Густав Јунг, који је и сам био екстрасенс, тврди да религија није илузија, већ је то човеков битан однос према највишој вредности. Она је, каже Јунг, особен став свести која је битно измењена путем доживљаја нуминозног. Суштина религије је, истиче овај мислилац, у снажном доживљају моћних непознатих, трансперсоналних, оностраних сила које владају човеком и управљају његовом судбином мимо и против његове воље. То је доживљај неког надмоћног дејства које „обузима људски дух и овладава њиме“. По Јунгу, дакле, религија није душевни поремећај, неуроза. Она, не само да није патолошки феномен,

него је услов душевног здравља и смисленог људског живота. С друге стране, чини се, као да су дуго суспрегнуте и потиснуте духовне енергије Истока и Југа засноване на ведизму, будизму или учењима Конфучија, дочекале тренутак у коме се и наука на Западу, кроз квантну физику, суочава са субатомским феноменима и приступа новом декодирању стварности (о чему у својој истоименој књизи извештава проф. Влатко Ведрал) што све омогућује и Истоку и Југу да своје исконске филозофске холистичке конструкте и хиљадугодишњи метафизички замах традиције, обичаја и веровања, конкретизују, материјализују и практично примене у области нових технологија (у изградњи квантних компјутера, на пример, или различитих облика вештачке интелигенције, роботике и сл.), да би, коначно, као водећа снага, избили на сам врх цивилизацијског развоја. У складу је са оваквим тенденцијама чињеница да је Међународни монетарни фонд недавно, на дан почетка 48. Светског економског форума (СЕФ) у Давосу, прогласио Индију новом локомотивом глобалног економског раста!

Опомињуће у овом контексту звучи податак да је својевремено истакнути будиста, Индус Вивакананда, посетивши Николу Теслу у његовој лабораторији у Њујорку, после тог кратког сусрета, изјавио: „Ја сам данас био са Будом!“

Чини се као да су визионари и градитељи технолошког прогреса

развијеног света на Западу превидели чињеницу да је, последњих година нарочито, дошло до радикалних промена и на Истоку! Из тих разлога данас светски медији и агенције алармантно извештавају о „убрзаном расту кинеске привреде од 6,9% одсто, а очекивања финансијских тржишта од друге највеће економије света била су знатно скромнија: између 4,5% и 6,4% одсто! Предвидљивост таквог развоја, међутим, наговештена је давно чињеницом да је у трговинској размени са Европом Кина, на пример, још пре 11 година сваког сата остваривала суфицит од двадесет милиона евра! Приступамо, коначно, новом читању романа „Чаробни брег“ немачког нобеловца Томаса Мана. Тамо, у детаљно описаном месту Давос из периода непосредно пред Први светски рат, обраћајући се главном јунаку романа, младом немачком инжењеру, Хансу Касторпу, живописно описани господин Сетембрини, стопостотни Европљанин, носилац идеје просвећености, италијански ерудита и хуманиста, говорећи о пацијентима санаторијума у Давосу који су пореклом из Азије, и при том, чак, и не помињући поименице Кинезе или Индусе, каже:

„Не поводите се у души за њима, немојте допустити да вас инфицирају њихови појмови, напротив супротставите им се својим бићем и нека вам је свето оно што је вама, сину Запада, божанственог Запада, сину цивилизације, по приро-

ди и традицији свето – на пример – време! То расипање, та варварска великодушност у употреби времена јесте азијски стил – и то је без сумње разлог што се тој деци истока овде толико допада. Зар нисте никад приметили да кад Рус каже „четири часа“ – то је исто као кад неко од нас каже – „један“. Није тешко запазити да немарност тих људи у односу на време стоји у вези са дивљим пространством њихове земље. Где има много простора, тамо има и много времена – они и кажу да су народ који има много времена и може да чека. Ми Европљани то не можемо. Ми имамо тако мало времена као што наш племенити и тако фино разуђени континент има простора, ми смо упућени да тако брижљиво економисемо и са једним и са другим и да их користимо, инжењеру, да користимо!“

Тако, дакле, изгледа предрасуда коју сам још давно читајући ово велико дело класичне књижевности, упијајући сваку реч и падајући и нехотице под његов утицај, и сам сматрао необоривом и непроменљивом истином!

Али, нема данас, за оног ко пажљиво чита закључке Светских економских форума одржаних у Давосу, а волео бих да то некако може да чује и славни писац Томас Ман, нема више ни багателног простора ни багателног времена ни на „варварском истоку“, ни на „божанском западу“, као што нема ни „варварског истока“, ни „божанског запа-

да“. И на истоку је одавно почела јагма и за простор и за време. Није случајно руски филмски редитељ Андреј Кончаловски, антиципирајући догађаје у будућности, још давне, 1985. године, у Холивуду снимео филм „Помахнитали воз“ (“RUNAWAY TRAIN”)! Данас као да су два таква захуктала и помахнитала воза нашавши се на истом колосеку, носећи следе путнике несвесне свих околности и опасности, крећући се сулудом брзином све убрзанијег научног, технолошког и привредног развоја на свим тачкама Земљине кугле, појурила право један другом у сусрет! Судар се чини неизбежним, као што је био неизбежан и судар космичких сила који је у праискону Васионе довео до Великог праска у Свемиру и стварања Космоса! А тај пра-

сак научници пристигли са разних страна света, окупљени око јединственог пројекта у Церну, настојали су да изазову у великом акцелератору на простору неутралне Швајцарске, управо надомак места Давос! Коначно, арапска пословица, настала давно пре најновијих хегемонистичких и верских ратова који се воде свуда у свету и пре егзодуса епохалних и континенталних размера становника Африке у Европу, каже: „Бог све успорава а ђаво све убрзава!“ Притом, човек који истовремено посматра два воза која јуре један другом у сусрет, онај, дакле, који истовремено гледа у два супротна смера, тај лако може да постане разрок! У том случају, закључује древна латинска мудрост: „Међу слепима онај ко је разрок постаје краљ!“

Драгослав Бајаџић

Бог̄ је алхемичар који ш̄рансмиш̄ује ш̄аму у свеш̄лос̄т̄и

Пред нама је апокалиптички прелаз из конфузије у хармонију за коју морамо да се изборимо. Одсудна битка између добра и зла не дозвољава нам неутралност. Почела је и одвија се пред нашим очима и од нас захтева активно учешће. Силе зла су одлучиле да остану у тами и у њој задрже све народе не питајући их шта они желе. Покушавају да спрече силе добра које теже да напусте последњу утопију и пређу у надутопију ослобођену погубног деловања гравитације која нас вуче на дно, а да тога није ни свесна. Морамо да се наоружамо знањем и умећем пред последњу битку са противником, избежумљеним од страха од властите сенке коју ће угледати кад га поразимо и осветлимо... Исход те битке ће одлучити да ли ћемо пасти у амбис или доћи до последње – светлосне баријере коју морамо да пробијемо и заплонитио Васионским океаном...

Однос између Бога и нас је међузависност. Бог је потребан нама а ми само потребни Богу. Заједно чинимо недељиву целину. И поред тога поседујемо аутономију у односу на Бога. Поседујемо слободну вољу па зато можемо и морамо да доносимо самосталне одлуке. Комуникација са Богом је могућа, али директан контакт са њим се врло ретко дешава. Због тога морамо да откријемо и савладамо препреке које се налазе између нас и Бога, да би лакше комуницирали са њим, јер је он у наш геном утиснуо само мањи део из неизцрпног извора информација које су још увек у његовом поседу...

Основни циљ свих религија, које су у својој бити неопходне заблуде, био је и биће, да створе услове који би олакшали развој успешне цивилизације/утопије. Само таква ће нам омогућити да хармонизујемо своје духовно благостање. То је

захтев који мора бити испуњен пре него што прихвати понуђену утопију, што ће нам помоћи да дођемо у додир са Битком и оспособимо се да самостално трагамо за истином и смислом живљења. На тај начин ћемо се претворити своје битће у Биће...

До сад су цркве, „елите“ и владари присвајали право да обликују нове утопије, и намећу своју вољу која најчешће води у слепу улицу или колективну лудницу...

Бог је био беспомоћан све док је био *Ајсолућна Енћроићја*, био сам себи сврха постојања, сам у мркој ноћи и неподношљивој самоћи. Није био у стању да било шта учини, да се покрене и окрене, без очију да види, без помисли о томе да је могуће мислити о свему и осмислити све замишљено. Пре него што је почео да ствара, био је пасиван и примитиван, безгранично ограничен, немоћан у свој својој свемоћи. Ни жив ни мртав, Бог је био умртвљено Ништавило окружено Тамом у стању апсолутне ентропије. Схвативши да јесте животворац, успева да се истргне из своје обамрлости и у себи, од дела себе, због себе, за себе, ствара Нешто, замишља животворни оглед(ало) – нас, у коме може да се огледа, а ми да се у угледамо на њега. На тај начин ми упознајемо Бога, а Он нас и на тај начин учимо један од другог. То је тренутак кад

Бог почиње да се претвара/еволуира...

Увек, без изузетка, после пропасти изнемоглих цивилизација, јављају се снажне личности које неустрашиво праве коперников обрт, и своју кристално јасну визију преносе на околину која одлучује да јој се приклони или је одбаци. Ако је прихвати, већина чини све да заједно са предводником кога су изабрали, оствари понуђену визију, спремна на одрицања и оптималне жртве – материјалне и физичке...

До сада је на земљи постојала само једна „утопија“ која се необузвано ширила на рачун потчињених народа који су се пробудили и почели да пружају отпор Брбљивом Наметљивцу, и почели да бране властите вредности. Сви су дужни да присиле агресивног Хегемона да се врати у границе своје, атеистичке – АнглоЦионистичке цивилизације, и натерају га да пронађе заједнички језик са својим окружењем. После тога можемо размишљати и напорно радити како бисмо се учланили у клуб Галактичког Братства...

Ако претпоставимо да је свет комплексна целина, морамо поћи од његових основних делова и почети са читањем њихових историја стварања од (пред)почетка. Неопходно је да продремо у његово устројство и схватимо законе који управљају процесима стварања,

престварања и трајања (користим реч „престварање“ уместо еволуција). Наука тај посао није обавила до краја па је право и дужност свих лаика и дегенерика, песника и научника, добитника и губитника, слободних стрелаца и оваца, да овај посао обаве до краја и спознају да се све непрестано претвара, и траје од пред почетка до без завршетка...

Исус, Буда, Мухамед, Тесла, Конфуције, Лао Це, Платон... сви су били визионари/пророци/мистици/реформатори/субверзивци/мета политичари/шизофреничари, који су човеку нудили атеистичко лево скретање, теистичко десно скретање или средњи, таоистички пут који ће на крају довести до безкочног обзора. Уз помоћ својих визија, успевали су са мање или више успеха, да на већ постојеће темеље пропалих цивилизација, од којих су пре тога преузимали све што је у њима вредело, граде нове одскочне даске које ће уздићи човека на виши ниво. На тај начин су омогућили реустројства властитог битћа и друштва у коме су рођени, и поново стварали асиметрични склад и хармонију у новоствореним цивилизацијама/утопијама...

Све цивилизације су имале, или имају детаљно осмишљену Космогонију и Космологију. Ни ова наша цивилизација у којој живимо, није изузетак. Полазећи од „Великог праска“, релативизма и гомиле бе-

смислених теорија, стварана је прича која описује све(т). Теолози и научници су тврдили да имају одговор на сва питања.

Све људске делатности и њихово веровање, ослањали су се на модел прихваћен (добовољно или под присилом) који још увек нема такмаца способног да понуди еlegantније решење. С друге стране, све већем броју људи постаје јасно да важећи модел „не држи воду“ и не може да реши горуће проблеме којих је све више, нити да одговори на најједноставнија питања. Чак, забрањује и сумњу у апсолутну тачност наметнутог модела и теорија, које су се временом претвориле у окоштале квазинаучне и религијске догме...

У претходним утопијама већина визионара је обећавала у својим проповедима заносне бајке или ускрснуће, користећи се метафорама, алегоријама и инфантилним језиком прилагођеним непросвећеној већини. Иза тих „превара“, крила се свесна намера да се добије време и омогући просветљење што већем броју људи које претходи технолошком, научном и духовном развоју, који ће на крају претворити човека у духовно/ас-трално биће...

Хришћанска религија је била најуспешнија од свих јер је створила троделну цивилизацију: православну, католичку и протестантску. Након брзог успона на почет-

ку, биле су заражене осећањем изузетности и изабраности – јевреји и протестанти највише, а православци најмање. Од тог времена почиње процес њихове декаденције која кулминира појавом изама: сатанизма, нацизма, ционизма, фашизма и комунизма...

На нашој пленети данас коегзистира више цивилизација са властитим описима света, поред доминирајуће која чврсто верује да је створила савршен образац и покушава да га наметне свима као опште важећи не бирајући средства. Са осећањем свемоћи, одлучила је да створи „Нови Светски Поредак“! Темелна основа јој је Англо - Ционистичка наука, за коју можемо рећи да је шизофрена. То је „цивилизација“ регионалног карактера, ограничена у времену и простору, жељна да вечно доминира планетом. Лева половина верује у рај на небу а десна у рај на земљи. Лева је идеалистичка а десна материјалистичка. Кратко речено, то је или -или цивилизација која разуме и прихвата само дуални свет и борбу полова. Неспособна да се реши противуречности у себи и створи хармоничне односе око себе, броји своје последње дане...

Са поборницима погледа на свет који је замишљен као квазидинамичан и хијерархичан, где се кретање одвија само по статичној вертикали, никакав договор ни са-

радња која води ка истом циљу није могућа. Коперников обрт је неизбежан.

Човечанство се данас налази у последњој утопији близу Фукујамине тачке која означава крај утопија и прелазак у Над Утопију иза гравитационог зида. Над Утопија јесте интеррегнум. Тај прелаз води човека до тачке финалитета где га чека последњи напор - пробој светлосног зида...

До сад су пред нама биле баријере које смо морали да пробијемо једну за другом; антрополошку, технолошку, психолошку, и на крају духовну која је последња и чека да буде пробијена.

Бекство од ентропије тера нас да се крећемо све брже и ако пробијемо светлосни зид, ентропију ћемо оставити иза себе заувек..

Све док смо у челичном загрљају гравитације, о слободи можемо само да сањамо. Први човек који је остварио тај сан, био је Гагарин... доживео је тренутак слободе!

Руси су пионири јер су, гоњени јасном визијом, обавили најтежи део посла. Словени су пробили гравитациону баријеру и ено их горе у својој космичкој станици МИР2 заједно са америчким и осталим подстанарима, како круже око планете изнад наших глава...

Физичко тело је платформа – алат под контролом ума/свести, или како је Тесла рекао: „аутомат”

који је средство док служи нашем духу да обави неопходне послове. Наше тело је изложено великим напорима и има кратак век трајања, за разлику од душе/битћа која је вечна. Кад тело обави... или не

обави све што се од њега тражи, постаје потрошен седимент. То може да се догоди тек после пробијања светлосног зида. А дотле... преостаје нам да напорно радимо и бринемо се о својој телесној алатки...

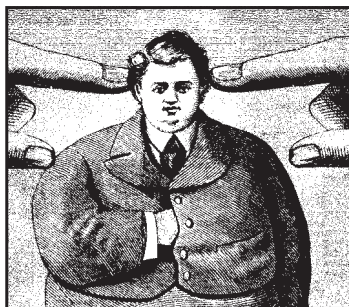

JESTE LI ZNALI
da je Američka vojska od kraja
Drugog svjetskog rata
pa sve do danas ubila 20 milijuna ljudi
u 37 država svijeta?

LIKE/SHARE za istinu

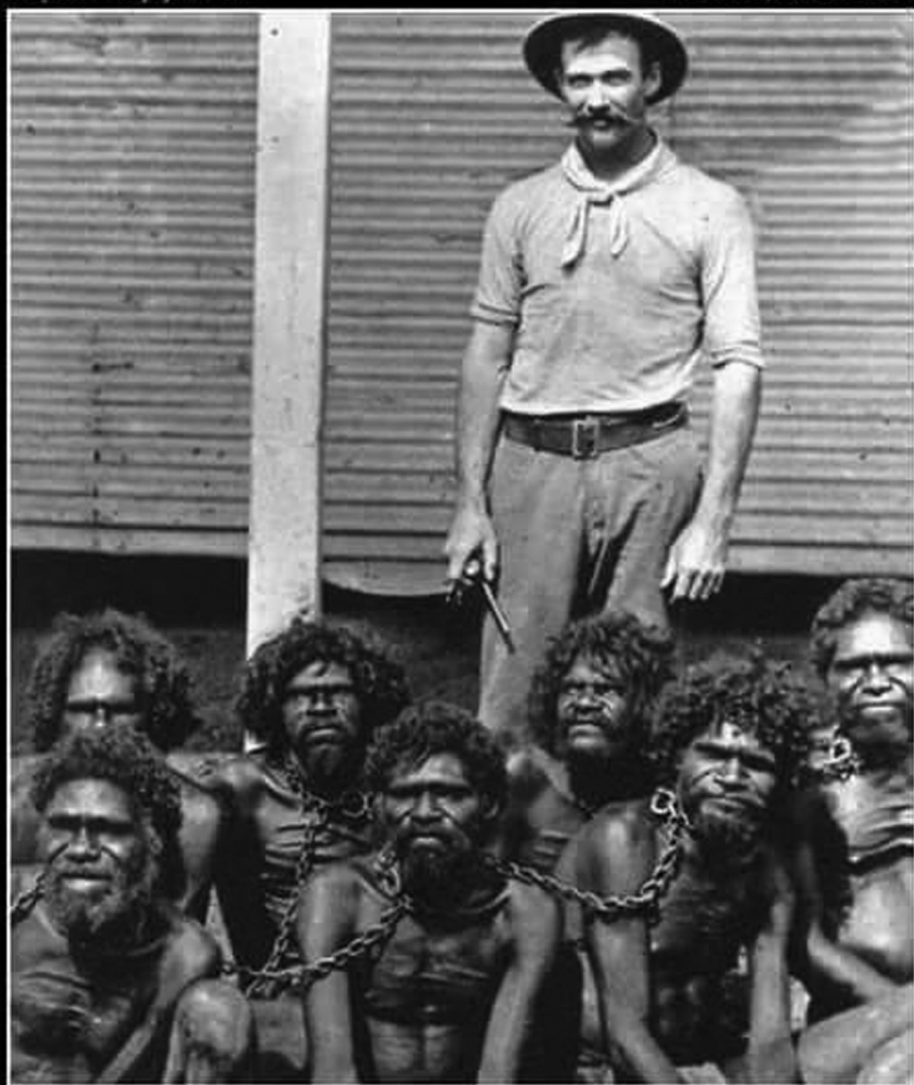
- TransformacijaSvijesti -

Хроника

<http://vukajlija.com>

neba54, 29.01.2015.

Kad Englez počne da priča
o demokratiji i ljudskim pravima!

Снежана Кутрички

Виталност Стеријиног позорја

Стеријно позорје већ је увелико зашло у своју седму деценију и као и све институције што се у бившој социјалистичкој Југославији осниваху на мах и у готово истом периоду а од којих многе трају и до данас. Из године у годину уверава нас стеријанска публика, један од уверљивих разлога за његово постојање, пунећи салу из године у годину, из представе у представу, све до последњег места, у сопствену издашну и крепку мада рекли бисмо не и старачку виталност несумњиво доказујући оправданост оснивања и потребу за постојањем. Све институције, углавном млађе од Стеријног позорја од којих су неке од њих такође основане баш у Новом Саду: Бранково коло, деценију и више касније, па затим Змајеве дечије игре и сл. неким чудом готово у потпуности ослоњене искључиво на страсти и потребу појединаца да стварају и омогуће стваралаштву и ствараоцима да

опстају у овом времену нимало наклоњеном култури. Све се оне гнбајући се, повремено опасно накриве извирујући доброно из сопствених темеља, левитирајући над пољуљаном стварношћу у суровом неокапиталистичком либералном поретку у ком су темељи на шиповима у муљу и песку, где нове грађевине и не требају ослонац о тле већ је њихово постојање подупрто неким дубоким и нама невидљивим подупирачима.

Кризe кроз које пролазе су једнаке за све: непостојање потребе естаблишмента за културом и друштвеним делатностима, које су (услед окупљања и самим тим препознавања и узајамног подржавања поклоника тј. публике и стваралача) сагледане као субверзивне. Стога олигархијске структуре развијају забаву милиона (и код нас и у свету) која је форсирана преко риалитија, препозната као једина пожељна варијанта.

Неким чудом све те институције културе код нас опстале су упркос турском подручју и великим тектонским поремећајима накривљене урушене, напукле и дезоријентисане.

За Стеријино позорје које је прошло многе трансформације од предлога да се измести из своје основне улоге и разлога свог настанка, а то је подршка развоју домаћег драмског текста, па све до тога да прерасте у један од многобројних сада веома модерних европејских фестивала налик оном у Единбургу и прошири своју делатност (предлог једног од управника, који су се у Стеријном позорју претходне деценије смењивали) друштвена трансформишућа реалност није била једини изазов. Свих ових година и сам драмски текст доживљавао је велики заокрет трансформишући се лагано из стабилне и потентне форме тј. формуле која је можемо слободно рећи трајала кроз неколико хиљада година (од античког позоришта, и источних традиција) па преко фрагментарног модела до потпуног растакања свих формалних дотадашњих узуса, храбро закорачивши у постдрамски модел позоришта као најпримеренији ери новог доба. Деконструишући раније моделе, више или мање успешно примењен у домаћем драмском стваралаштву постдрамски модел и поступак попут цунамија је запосео савремене

младе ствараоце последње деценије и постао стваралачки императив. Авантуризам који је запосео дух савременог српског позоришта а који је присутан и ове године као и све револуционарне тековине најпре испоставља пред нас оно најпријемчивије и највидљивије и као у сваком револуционарном моделу оно најпотентније. Растакајући процеси имају и своје негативне конотације и оне су не мале, али њихово гравитационо дејство услед своје спорости није увек одмах видљиво.

Стеријно позорје, као фестивал домаћег драмског текста, једине исправне формуле и разлога за његово постојање, иако старо, како рекосмо, на овом новом почетку показује знаке самосвесне и аутентичне младости, у којој има и превирања, али баш захваљујући томе има прилику да се први пут издигне из самог себе, не угледајући се, не такмичећи се, као некад, са осталим републикама, по кључу или већ како је било кад је бивало. Само тако ћемо дочекати и да се држава укључи и својим мерама субвенционисања домаћег драмског текста приликом извођења у нашим позориштима и помогне стварни препород позоришта кроз његову аутентичност. Прошлогодњи скандал, услед недодељивања награда од стране актуелног жирија, потпуно непримерен и нимало подржан од свих поклоника културе учинио је услугу стеријан-

цима, обележивши дно са којег је могуће одбацити се, те испливати на површину. Верна управа и искусна стеријанска публика какву нема ниједан други фестивал код нас данас и млади ствараоци на новом су почетку сасвим довољни да се почне кућа на сопственим темељима, не на шиповима, не у крошњама дрвећа већ по нашки па ако то значи извесни интимистички театар са примесама брутализма, саздан на све присутном еху стварносног суровог балканског ратом

растаченог друштва, какво је схваћено од стране аутора овог текста овогодишње селекторско виђење домаћег драмског текста нека буде и тако. Само напред у аутентичност то је и била почетна формула на којој су саздани разлози за његов настанак пре шездесет и неку годину. А Нови Сад ће свакако већ у наредним годинама усвојити одлике својеврсног Единбуршког феномена будући да је виђен да за неко време носи титулу престонице Европске културе.

Александар Милосављевић

Ужичка република

Највећи проблем нашег театра данас је одсуство било каквог система, или тачније, ма какве прецизно саопштене одлуке Државе која би дефинисала шта заправо очекује од позоришта и овдашњег театарског живота као дела домаћег савременог стваралаштва. А да би такав живот – у овом случају културни – уопште био могућ, да би се нормално одвијао, нису довољне паролe и декларативне стратегије, него опипљиви потези, рецимо закони који ће дефинисати „правила игре“ у театру. Неопходно је, исто тако, међусобно усагласити поједине већ постојеће законе, јер нас они, овако неусглашени, воде у шизофренију и доводе до тога да је сваки руководилац позоришта или директор театарског фестивала принуђен да свакодневно чини прекршаје да би била одржана проба или изведена представа. (Ако пак жели да остане „чист“ пред *оваквим* законима, директор

позоришта или фестивала има само једну могућност: да не ради ништа, да не доноси одлуке и да свој посао – не обавља, да дакле дозволи систематско урушавање институције на чијем је челу, јер једино на тај начин неће погрешити.)

Усвајање нормалних закона би, међутим, напoкон показало шта се очекује од поједних сегмената нашег позоришног механизма, шта је чији задатак, ко има какву мисију и обавезу (према Држави и њеној култури), каква је, конкретно, позиција националних, градских, регионалних или позоришта за децу, театарских фестивала... Тек са нормалним законима би постала јасна и разлика између уметничких и комерцијалних позоришта, булеварског и естрадног театра, едукативних представа за децу и бесрамних „тезги“ које најмлађе регрутују за риалити шоу програме у какве се све интензивније претвара наша стварност. Напoкон би за-

конски била уочена и разлика између институције позоришта као *установе културе* и осталих елемената јавног сектора, на пример јавних предузећа, коначно би биле уважене специфичности по којима се разликује професионално обављање послова у театру од других делатности, а била би призната и занимања која једино постоје у позориштима, и без којих театра нема. Истина је, да се овдашњи позориштници већ деценијама безуспешно боре за нормалну законску регулативу, но сада је догорело до ноката. Театри у унутрашњости, разуме се, први плаћају данак јер су они и најслабила карика у театарском ланцу. Далеко су фокуса јавности, препуштени самовољи локалних моћника, сведени су на део феудалног поседа властодржаца који најчешће нити знају шта је културу, нити за њу маре.

У (не)условима у којима ова позоришта функционишу и свакодневно раде, неретко без своје зграде, а сва по правилу са јадним техничко-технолошким ресурсима, театарски живот у Србији је осуђен на пропаст. Треба питати Новопазарце, Врањанце, Грачаничане или Лазаревчане како живе и раде као подстанари, којом динамиком имају пробе и дају представе... У неким од позоришта у Србији има само петоро, шесторо глумаца, па је већ сада питање шта они могу да играју, које драме могу

да ставе на репертоар. С друге стране, и најповршнији увид у број овдашњих позоришних факултета, академија и других театарских школа, које сваке године „продукују“ на десетине глумаца, јасно показује да на делу имамо хиперпродукцију театарских кадрова. Додамо ли томе и актуелни Закон о забрани запошљавања и рестриктивну политику ангажмана нових кадрова, поставља се логично питање где ће сви ови (данас) млади људити радити и од чега ће живети?

Формално, за сада, само је зајечарско позориште, које, гле, носи име Зорана Радмиловића, постало део новооснованог дома културе, но смањење продукције, редукација репертоара и смањење броја играња представа су стварност све већег броја овдашњих театара. Не само у такозваној унутрашњости. Није, зато, потребно бити много мудар и закључити да девастација све већег броја позоришта у Србији неминовно води трансформацији у сложене институције (домови културе и центри за културу) у којима ће театар бити маргинализован. Но то се код нас догађа без претходно системски грађених и опреманих институција какве је у Де Голово време осмислио Андре Малро, а које су до данас остале један од темеља културног живота Француске и жила куцавица процеса децентрализације тамошње сценске и музичке уметности.

Роберто Чули је баш у рударском Руру основао позориште и оно је један од елемената који су утицали на културни живот тамошњег становништва. Истовремено, Чулијев театар је до данас сачувао статус једног од најбољих немачких позоришта. При том не треба сметнути с ума да Немачка нема закон о позоришту, али је театар уписан у тамошњи Устав. Тамо, наиме, постоји свест о значају позоришта за немачку културу.

А када овде буде довршен наш процес трансформисања позоришта у домове културе и сличне институције, ове некадашње театре ће походити престонички и други глумци из популарних тв серија, окупљени око текста неке лаке комедије или квазиполитички ангажоване лакдрије, пуниће сале публиком која ће бити убеђена да гледа позориште. Да је, дакле, баш то театар. Тада неће више бити простора ни за играње Нушића или Стерије, а камоли домаћих савремених аутора који покушавају да пред лице свог времена ставе огледало. Уосталом, шта друго и очекивати у држави у којој се систематски затире критички дискурс.

И друге државе у транзицији су биле суочене са сличним изазовима, али су тамошње власти знале да морају да сачувају своја позоришта због очувања културне баштине, језика, националног идентитета и, пре свега, једног од најва-

жнијих изворишта савременог стваралаштва. Словенци су се својевремено оглушили о сугестије из Европске уније да смање број позоришта. И развијене, државе су због економске кризе и бахатости и безумља неолибералног капитализма смањиле субвенције својим театрима, али тамо нико није довео у питање финансирање кључних позоришта која су симболи државности и бастиони националног идентитета. И тамо, разуме се, постоје конкурси за представнике локалног театарског живота и независне сцене, али ти конкурси потпуно другачије функционишу, мимо дневне политике, воље бирократа и укуса двоје, троје несрећника који „деле паре“. Тамо се, наиме, зна шта је систем и како он функционише. И тамо, дабоме, постоји свест о одговорност за очување националног идентитета који није схваћен као нешто што се тиче дневне политике и као парола дана.

Катастрофална кадровска политика која се спроводи у нашем позоришном животу, нарочито у мањим срединама, не обећава ништа добро, и то се односи на целу Србију. У Београду и Војводини је ситуација за нијансу боља – због веће концентрације уметничких капацитета, другачије традиције, значајнијег броја профилисане публике и боље театарске инфраструктуре, но и тамо владају исти накарadni закони и суштинска не-

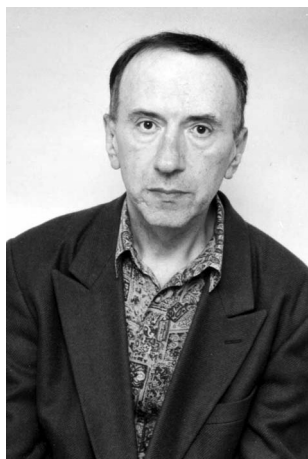
заинтересованост власти за судбину позоришта. Све чешће се судбина позоришта ставља у руке некомпетентних људи, особа које немају ни свест о значају театра, а ни знања везана за начин његовог функционисања, те смо отуда сведоци ситуација које би биле смешне када не би биле трагичне. С друге стране, ако ћемо поштено, ни много већи зналци се у *овој* ситуацији не би боље снашли, *с оваквим* законима и у *оваквој* свеопштој дезоријентисаности.

Наше позориште међутим, неће нестати. Оно – ново и другачије – увелико постоји и функционише у страћарама, напуштеним зградама, подрумима или таванима на београдском Дорћолу, у Нишу, Крагујевцу, Новом Саду... Стварају га

млади људи који не хају за фамозну српску дистинкцију која подразумева разлику између репертоарских и фестивалских представа. Они можда не знају много о повести и теорији театра, нису чули за Артоа и Гротовског, али ће инстинктивно следити њихове стазе и правити представе „суровог“ и „сиромашног“ позоришта, смело и инвентивно, баш онако како пишу њихови вршњаци или нешто старији драмски писци, чије комаде, упркос свему, срећемо на репертоарима позоришта у тзв. провинцији.

Управо такви писци, глумци, редитељи, драматурзи, сценографи, костимографи, композитори данас стварају нову Ужичку републику домаћег театра.

Милан Јелић

Драмајтуршке белешке

На промоцији у Заводу за проучавање културног развитака представљена је и нова књига Душана Ч. Јовановића „Драмајтуршке белешке”. Пре овог дела, он је објавио и књиге „Пред малим екраном” и „Ја се другоги опраштам са вама”.

Душан Ч. Јовановић дипломирао је драмајтургију на Академији за позориште, филм, радио и телевизију. Пре студирања био је директор аматерског позоришта Дадов, уредник позоришног и филмског програма Дома културе Студентски град, а сарађивао је и са листовима „Сусрет”, „Студент”, „Омладинске новине”, „Младост”, „Политика” и НИИ. Стални је сарадник Радио Београда (Првог и Другог програма, као и Радија 202). Био је запослен и у Позоришном музеју Србије, а затим прелази у Југословенско драмско позориште на место драмајтурга, а једно време је обављао и дужност уметничког директора. Ново запо-

слење добио је у Заводу за проучавање културног развитака, где остварује четворогодишњи мандат.

У новој књизи, Душан Ч. Јовановић се пита ко је све био драмајтург у земљи Србији и одговара: „Много је било драмајтурага, међу њима су и Јован Јовановић Змај, Бранислав Нушић, Душан Ковачевић, Миодраг Илић и да не помињемо многе друге. Постоји не тако мало проширена и разноврсна представа о контроверзној улози драмајтурга у процесу стварања позоришне представе у целини, која се умногоме разликује од професије, још више од људи. Те процене иду, по нашим сазнањима, а на основу непосредног дугогодишњег искуства у домену драмајтуршких послова. Од тоталног негирања доприноса драмајтурга и драмајтуршкиња за утеху или ти пак неуспех коначног епилога вишемесечног трагања од немилог до недрагог до крајњег резултата био какав он

био. Сумње у потребу ангажовања драматуршких посленика у тим стваралаца позоришних представа обично изражавају драмски писци, редитељи, глумци и глумице.”

Писац ове књиге има неодољиву жељу да, како каже, „пискара” да би оставио неке трагове о свом раду и догађајима и временима у којима је био активан. Сећајући се свог студирања на позоришној академији, Јовановић сматра да му је најомиљенији професор на драматургији био Слободан Боба Селенић.

„Конкурвенција је била жестока, али ми је омиљени профа био Селенић. Када је писао своју књигу ’Антологија савремене српске драме’ ангажовао ме је да сачиним Библиографију свих српских драма изведених на нашим сценама до тадашњих дана. Тако и ја захваљујући професору Боби Селенићу, зарадих коју цркавицу. Морам да поменем и студенте који су били у мојој класи, а то су Милица Новковић, Горан Стефановски, Марио Роси, Зорица Симовић, Милан Поповић, Добривоје Илић и моја маленкост.”

На промоцији, један од говорника, књижевник Радивоје Лале Бојичић је рекао:

– Читајући „Драматуршке белешке” ухватићете се како аплаудирате Јовановићу за Дадов, и БАП, и Арс драматику и Завод за проучавање културног развитка, и Кишов превод Молијеровог „Дон

Жуана” и повратак Слободана Унковског на београдске сцене, за његов драматуршки допринос великим представама у Југословенском драмском позоришту, као што су: „Буре барута”, „Позоришне илузије” или „Хрватски Фауст”. Не бих хтео да будем субјективан, али су се мени веома допале забелешке о великим позоришним ствараоцима, са којима је Душан Ч. Јовановић имао животне епизоде: Дејану Мијачу, Јовану Ђирилову, Слободану Селенићу, Слободану Машићу...

Бојичић сматра да позоришну публику занима искључиво сцена:

– Док седимо у полукружном партеру или на скоцканим галеријама, ми позоришна публика не размишљамо да позориште има и неке углове. Један од њих је угао из кога позориште посматра одлични зналац овог фантастичног света, Душан Ч. Јовановић. Разорном искреношћу говори о многим важним позоришним, али и другим људима који су чинили његов живот у три чина. Шекспир је рекао „Цео свет је позорница”, а то говори и Јовановић у својим „Драматуршким белешкама”.

Од искусног драматурга, писца ове књиге очекује се још нових издања, којима ће публику приближити не само свету театра, већ и многим догађајима и људима који заслужују да буду поменути. То ће све једног дана бити нека врста историје српског позоришта.

Немања Девећ

Ушисак о роману „Крвави Божић“ Владимира Ђорђевића

Богато историјско наслеђе за Србе неретко представља тешко бреме, које се у ходу ка магловитим циљевима њиховог века подједнако тешко носи. Покаткад, чини нам се да нам је то зао усуд, као у Атласа који на својим плећима мора да понесе читаву земљину куглу. Академик Радован Самарџић је у том и таквом притиску прошлости налазио и узроке колективне амнезије српског народа у новије доба: сећања сваке породице била су тако трауматична и узнемирујућа, да је бекство у заборав понекад изгледало и као једини могући излаз. Нада у то била је, ипак, само варљива. Друштва која из одређених догађаја и историјских процеса нису извукла поуке долазила су у опасност да на новим раскршћима понављају раније грешке. Поглед уназад тада би се сводио на црно-белу, поједностављену слику. Сложене историјске личности биле би по правилу митоло-

гизоване и по манихејском принципу сведене на хероје или издајнике. Историја као да би бивала окамењена – и никада није уистину постајала прошлост. Један од таквих примера јесте и наш поглед на 1941–1945. и, пре свега, сећање на грађански рат који се одиграо у исто време. Поделе и ожиљци из 1941. били су болни и дубоки. Њих време само по себи није ни могло да избрише, а победници у грађанском рату и настављачи њихових традиција никада нису смогли снаге да признају грехе своје стране над пораженима. Без покајања и опроштаја изостало је и помирење. А без помирења су обе стране, и „четници“ и „партизани“ наставили свој живот ушанчени у својим позицијама. Осмишљавање заједничке прошлости за две зараћене стране (којих је 1941–1945. било и више) ни 2018. године, наравно, није могуће. Међутим, у тренуцима демографског осипања, духовног

суноврата и све извеснијег, свеопштег нагнућа над амбисом, осмишљавање заједничке будућности представља императив. Ране, како је упозорио један српски владика, умеју да буду извори разних инфекција, али, исто тако, могу постати и отвори кроз које лек може да прође до оболелог ткива – и до саме људске душе.

Таква, лековита, јесте и исповест оца Василија Матића са насловом „Крвави Божић“, аутора Владимира Ђорђевића. Пред нама је роман заснован на стварним догађајима и историјским чињеницама. Радња је смештена у крај о којем је тако лепо свирао Дугић, који је опевао Ерић, о коме и тренутно гледамо једну, за наше прилике врло необичну серију, о рођаку са села. А главни јунак, као да је потомак и духовни наследник Поповићевог Чича Милутина, оног жилавог солунца који је у искушењима нашег доба умео да нас посаветује боље од оца и усмери боље од ма ког државника, чије се речи и поуке препричавају и данас. И старац Василије је Шумадинац, истина рођен доста касније, али припада истој тој српској вертикали и живом ланцу који је и у најтежим временима, и у рату и у миру, преносио завет „За крст часни и слободу златну“ са оца на сина, са деда на унука... Таква, његова исповест заиста се чита у даху. Он није ускогрудни Шумадинац; рођен у времену када је земља била синоним

за посед и Отаџбину, одрастао на дедином колону док му, као у пемси Чика Јове Змаја, прича „српске битке и српске јунаке“, он је рано осетио да га „све ране његовог рода боле“. Дубина идеала и чистота душе оца Василија данас су нам тешко доступни и готово несхватљиви, чиме заправо гледамо себе у огледалу, колико смо се променили и удаљили од свог изворишта.

Он нас учи о прошлости, али нас и поучава будућности. Пише српским језиком, али говори и језиком Човека. Важни су нам „знакови поред пута“, поруке оца Василија: „Тешка је то ствар, земљу која је крвљу јунака плаћена, за сребрњаке продавати“; „Док нам је слоге у кући пропаст ће да нас обилази“; „Добро размислите у које се коло хватате. Не заборавите, све је важно, и ко до вас игра, и ко води коло, и ко свира и чије се коло свира“; „Мораш да се смислиш ко желиш да будеш, да се манеш лажних жеља и да одбациш све оно прљаво што ти се сервира као истина. Мораш слушати своју душу, а она ти говори кроз осећања, али буди обазрив да она не буду лажна“... Ти савети и наравоученија, изречени тако суптилно и необавезујуће за његове духовне унуке, посебно онда када нам препричава разговоре са својим чукундедом Јованом, представљају праву ризницу народне мудрости и усмерење које би, на свега неколико страна,

многи дед ваљало да да свом унуку, уколико није кадар да му га сам испише. На односу деда-син-унук вековима је почивало српско патријархално друштво. Погледајмо и значај тог односа: Василије је у човека узрастао уз опомену свог деда, солунца, о томе колико је танка линија између голготе (1915) и васкрса (1918) једног народа. Само са тим причама, које су се још тада уткале у свест потоњег духовника, он је имао снаге да превазиђе сву болну стварност у којој се нашао од 1941. године. Прича његовог деде постаје од тада све драматичнија, испуњена детаљима; тада и његова сећања постају јаснија, док у брзини спознаје суровости времена и свет око себе. Срби у 20. веку суштински нису упознали своје дедове и нису саслушали њихове приче. Тако се једној генерацији десило да крај њих ишчезну њихови дедови солунци, људи тако богатог ратног и животног искуства, а да баш ништа од њих нису научили. Зато се отац Василије у својој исповести обраћа и новој генерацији, саветујући јој да скине прашину са пожутелих предачких слика и бар у тим погледима прочита понешто. И када нас кара и када нас опомиње, он заправо мисли на нашу будућност – и пун је љубави и разумевања. Само тако и јесте могуће да и он и људи попут њега постану савест свих нас, а да кроз своју исповест они заправо исповедају читав народ.

Његова прича, дакле, посебно почиње да се грана 1941, са окупацијом и распарчавањем Југославије. Матићи, породица у којој је Василије потекао, живели су по оном једноставном и за Шумадинце подразумевајућем устројству: Бог на небу, краљ у земљи, домаћин у кући. Зато за њих ни тада ни касније није било дилеме „којем ће се приволети царству“; свака идеологија која би од њих тражила да се одрекну Бога и краља морала је да буде схваћена као јеретичка. Матићи су се придружили покрету пуковника (касније генерала) Драже Михаиловића и остали му ода ни до краја рата. Тој доследности и несаломивости они су дали крвав данак. Приповедач ће изгубити и оца и стрица – баш зато ће, попут младара, расти у хладу који су му правили дедови. За такве људе барјак под који су стали није значео и некакву дубоку идеолошку опредељеност, то је за њих, генерацијама, била патриотска и људска дужност. Желели су можда само мало праведније друштво. За те породице цео рат јесте био драма, али су они тек 1944. доживели своје трагедије. До данас, из тог разлога, у Шумадији време од октобра 1944. сељаци не називају „од ослобођења“, иако је до ослобођења од Немаца дошло, него „откад су дошли комунисти“, јер како је Пекић писао, није то био ни тај бат ни та песма, нити су то били они ослободиоци које су они у својим сре-

динама очекивали. За породицу Матић, као и за хиљаде и хиљаде других Матића из Шумадије, гроб ближњег биће енигма деценијама. Многи га никада неће ни пронаћи. И тако, стари солунци дочекали би после 1945. нешто чему се ни у најгорем сну не би надали: да њихова кућа буде окарактерисана као издајничка, да њихова искуства потисну обесни омладинци – сеоски активисти који ће сада одлучивати у селу о животу и о смрти, да им се унуци зову децом народних непријатеља, да до свог последњег даха очекују да ће им се синови, некад, појавити на капији... Те судбине је била и кућа Матића, чији је најбољи изданак завршио као део „безгробне војске“ генерала Михаиловића у беспућима Босне. И дуго је Арсеније, стриц нашег приповедача, био вођен као нестало: тек 1990-их сазнали су његови у селу где је и како заклан на Божић 1946. – Божић који ће заувек обележити живот целе породице, која ће дуго, дуго чекати на Васкрс.

Ново доба донело је нове вредности. И нове људе. И старац Василије је, понесен црвеном бујицом после 1945, свој живот и каријеру везао за партију чије се име писало великим словом, онда када је име Божије почело да се пише малим. Истински је поверовао у то, заборавио на предачке приче и завете и почео да лута. Дуго је живео тако, одвојен од корена, али га сећања на топлину и спокој којим је оди-

сало некадашње сеоско домаћинство никада нису напустила. Доживео је разочарања и страдања – и напослетку, низглед, остао сам. Наизглед сам, јер је временом почео да спознаје истину да ко има Бога у себи, никако не може остати ни сам ни поражен. После деценија лутања, вратио се на православу и српску стазу, стазу Истине. И онда, после распећа, и сам је могао својим очима да види и васкрсење – и како увек наступају тим редом. Бог је његову ревност и трпљење наградио посебним призивом, удостојио га је да постане монах. Тиме је старац Василије учинио највише што је у овоземаљском животу могао: предао се молитви, за искупљење толиких грехова – својих, свога имена, свога рода. Том роду је оставио и завет, сажимајући целоживотну мудрост у наравоученије: НЕ ОДРЕЋИ СЕ КРСТА. Од тога све друго исходи...

Отац Василије је, попут неког стаменог памјатника, све запамтио и све опростио. А онда је своју причу и испричао. У њој су често провејавале речи, у поређењу са прохујалом прошлости и добрим адетима – „можемо ли данас...“, „а како је данас...“. Тиме је мудри старац исказао не само урођеност у прошлост, него и бригу за будућност. У овој књизи, међутим, није нам се обратио само он. Његовим гласом проговорили су сви наши преци, који на српску будућност гледају нашим очима.

Миладин Шеварлић

Такозвани Немањићи или Тријумф дилетантства

Поводом емитовања почетних епизода телевизијске игране серије „Немањићи”, у продукцији Радио-телевизије Србије, по тексту Гордана Михаића и у режији Марка Маринковића, постигнут је, код гледалаца, код значајног дела српске популације, консензус какав не памтимо када је један уметнички „производ” у питању. Где би нам крај био када бисмо били тако сложни и неким другим поводима, који се тичу наше судбине и нашег опстанка.

Није лако направити овако некавалитетан производ. На страну параноја, човек просто да помисли како то није случајно. Не желим, у том смислу, да тврдим било шта, али нека ми бар буде дозвољено да се чудим.

Телевизија Београд била је, током дугих година, у стању да и много мање важне и много мање амбициозне, да не кажем тривијалне

пројекте, реализује на пристојном продукцијском, професионалном нивоу – а, гле, сад, после толиких очекивања, после толико топлих надања и тријумфалне самоуверености, када су очи целе Србије упрте у тај, већ унапред слављен, подухват, гле, сад добијамо цинични шамар посред образа нације, која, већ, рекло би се, по правилу, показује своју легендарну наивност.

Питамо се, дакле, како је тако озбиљној кући, која је, например, могла да изнедри једног „Бука Карацића“ (Витезовић – Кадијевић), серију светског нивоа и репутације, како је таквој кући, тако великом и опробаном продуценту, успело да начини пуку карикатуру од једне велелепне историјске теме, теме која у себи садржи дакако разне конотације – као што је питање достојанства националне историје, питање националног самоосећања, континуитета, па, онда, пи-

тање перспективе националне државности, што је, такође, и актуелно политичко и не само политичко питање.

Комунисти су правили прилично успешан маркетинг од својих филмова и тв серија. Ево, сада су се Срби ослободили „мрске комунистичке стеге“, а нису у стању да направе серију о њиховој души тако драгој и уваженој историји на вишем нивоу од алкавог стрипа што би га могла нацртати каква аматерска дружина.

Зли језици би, недајбоже, можда могли рећи да серија није ни смела да буде квалитетнија него што јесте, да се неко опет поиграо наивношћу српског пучанства и његовим еуфоричним, оптимистичким и произвољним очекивањима – а такве произвољности се и наша генерација врло добро сећа.

Када су ми некада, једном, као уреднику у уметничком програму исте ове телевизије дали да прочитам сценарио за једну тв серију и када сам написао негативну рецензију, рекли су ми „пријатељски“ – немој да си тако оштар и прецизан, то свакако мора да се сними.

Ипак, без обзира на све, поставља се питање: како су успели да направе овако неуспели, овако дилетантски производ? Верујте, то је за професионалца много теже него да начини нешто макар просечно. Могу само да им завидим на

вештини и да им упутим срдачне, колегијалне честитке.

Професионалцу који зна како се посао ради није лако да измишља контрапродуктивне глупости – то тражи велики труд, који јамачно заслужује и одговарајуће хонорисање.

Није лако и веома је храбро, великог ратника и државника, колико интеллигентног, толико лукавог, еластичног, притом суровог и ефикасног, претворити у кљаковог чичицу са смешном периком, који кумавчи у бунару, опсесивно понављајући: свети Ђорђе, па свети Ђорђе, све док то не постане прво смешно, па непријатно и најзад постидно.

Једна од најдраматичнијих епизода српске средњовековне историје – која је драматична не једино сама по себи, већ и стога што у себи носи закономерну клицу потоњих судбинских околности српског усуда, српског распећа на тремећи светова и религија – једна од најдраматичнијих епизода српске средњовековне историје, пуна херојства и суровости у борби за опстанак, пуна великих, контроверзних ликова, достојних Шекспирове оловке, те сложених односа међу њима, овде је претворена у панораму мутавих креатура, које каскају по шумадијским, или већ не знам којим крајолицима, причавајући, смешним језичким галиматијасом, оно што би треба-

ло у пуној снази и жестини да се дешава пред нашим очима.

Император византијски, или, тачније, ромејски – који је био појам недодирљиве величанствености – претворен је у гротескну карикатуру, која се клатара на коњу, као какав матори, сенилни, у најбољем случају, дубровачки путујући трговац, који је накуповао нешто сјајног руха и који, користећи некакве збркане српско-македонске акценте, стално запиткује свога пратиоца шта оно беше хтео да каже. Нећу, разуме се, овом приликом нити да поменем велико филмско дело Мела Гибсона о страдању Христовом, где Римљани све време говоре латински, а Исус и они око њега арамејски – али је овај василеус бар могао да проговори неколико реченица на грчком, које би притом биле титловане. Тако се знало радити још у партизанским филмовима.

Можемо и даље, у недоглед, да говоримо о површно скицираним ликовима, крајње неуверљивим, о недостатку дубљих, сложенијих односа међу њима; аутентичне драмске ситуације и да не помињемо. Можемо говорити о развучености такозване радње, о статичности, наивности, дилетантски изведених кобајаги битака, какве би могле бити урађене у каквој анахроној, сиротињској школској монтажи. („Куд се деде цар Немање благо – седам кула гроша и дуката?!“)

Можемо још говорити и о комплетној језичкој структури серије – о томе је већ доста и говорено. То је језички „смути, па проспи“ коктел, у дијапазону од савременог уличног жаргона, преко извештачене нарације, која треба да предочи емоције и достојанство, до школског препричавања историјских епизода, са по којом примесом архаичног тона. Даље, у дванаестом веку (бар у овом делу света) у обраћању није употребљаван облик „Ви“, нити „Ваше Величанство“. Појам „српске земље“ није постојао – то је, ипак, било средњовековно, феудално друштво.

Не знам зашто су скоро сви обучени у тамносмеђе и сиво. Нека погледају фреску „свети ратници“, у Манасији – на пример.

И, најзад, поново се можемо запитати – није ли то неко хтео да направи карикатуру од српске историје. Каква год да је била намера, резултат је такав.

А што се тиче толико истицане гледаности – да ли тиме хоће нешто да се каже о квалитету „производа“ о којему је реч? Надам се да су „ријалити“ програми скоро исто толико гледани.

Можемо, на крају, да поставимо и једно начелно питање: да ли у посрнулој, декомпонованој земљи, релативизованих критеријума вредности, која се копрца у брлогу примитивизма – да ли у таквој зем-

љи можемо да говоримо о каквој озбиљнијој естетици. Не стога што овде више нема ваљаних живућих уметника. Има их! Већ зато што се државне институције налазе у рукама игнораната, корумпираних или политички удомљених, каткада, чак, и функционално неписмених субјеката – који, притом, до-

бро знају шта се сме, а шта се не сме и шта је диригентима параде по вољи.

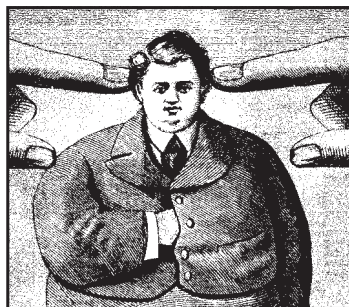
Било како му драго – оно што смо видели од тих „наших“ Немањића, представља један од парадигматичних аспеката савремене српске културе, да не кажемо: српске културне политике.

Moja pokojna baba je ovakvu garderobu stavljala pod prasiće da ne leže na betonu. Danas to neko kupuje.

Проза

Слободан Вујовић

Тапија

На питање водитељке, да ли би требало мењати, или кориговати Резолуцију 1244 Савета безбедности УН о Косову и на тај начин убрзати разрешење тзв. „косовског чвора“, Небојша Вујовић, који је у својству нашега аташеа у Вашингтону, био део тима Слободана Милошевића у Дејтону 1995. године, а у доброј мери је упознат и са Резолуцијом 1244, којом је заустављена агресија на Србију од стране НАТО пакта, одговорио је:

„Резолуција 1244 је наша тапија на поседовање Косова. А, тапија као документ, који гарантује својину над земљом, или територијом, не даје се ни по коју цену. Ако се тога не држимо и предамо своју гарантовану својину, остаћемо војвеки вјекова без Косова.

„И то је све?“ – запитано ће водитељка.

„За паметне, довољно сам рекао.“ – закључи Вујовић.

„За паметне довољно. За политичаре, питање је!“ – прокоментаришах гласно.

Укућани, остадоше без коментара, јер су навикли на моје свакодневне „свађе са телевизором.“

Небојшин одговор пробуди ми сећање на далеке дане раног детињства, када сам у родном крају по први пут чуо за реч „тапија.“

У херцеговачком каменитом безмерју, одакле сам по рођењу, а дотични Небојша, по пореклу, земља је одувек била цењена као највеће благо, а тапије чуване као очи у глави.

Тешком муком, долазило се до обрадиве земље, која се од камена буквално отимала крчењем крчњачких наслага око удолина са мало стешњене земље црнице, вековима таложене бујичним ерозијама са околних висова.

Извађеним каменом, са обода удолина, грађене су ограде око

„крчевина“, како су називане те малене земљане парцеле. Власништво над парцелама, постајало је онога, који је искрчио и очистио од камена, а преносило се са генерације на генерацију потомака.

У том кршевитом географском безгдећу, скоро сва зиратна земља, заправо је „крчевина.“

Једина, чиста обрадива „земља дебелица“ је у крашким пољима, којих у Херцеговини има неколико, али вековима су била у власништву турских ага и бегова, који су господарили тим крајевима. Сељаци са околних брда, кулучењем су обрађивали ту земљу у корист турских господара.

Када је коначно стигао крај турској моћи, под притиском историјске изнудице, аге и бегови, бежећи; имања су преводили продајом, или предајом својим кметовима уз тапију, којом је гарантовано власништво над одговарајућим поседом.

Тако је и фамилији Вујовић, припало неколико њива у Фатничком и Дабарском пољу.

Када Турци одоше, стигоше Аустријанци, који све то, германски уредно, пописаше, премерише и у „грунтовне књиге“, заведоше. Знало се тачно које су Милошевића њиве, где су њиве Станића, а где је Вујовића власништво.

Уредна је то царевина била.

Али, не лези враже. Протутњаше два велика рата. Разарања и па-

љевине, као у сваком рату узеше данак, изгореше и „ђаво однесе грунтовне књиге“ – јадали су се сељаци, који не могоше, доказати своје власништво.

После Другог рата, сва земља, за коју се није могло доказати чија је, а често и она, која је имала доказе, али је некеме „запела за око“, постаде власништво земљорадничких задруга и пређе у друштвену својину, коју су „по бабу и по стричевима“ делили Курти, уз препоруку из Комитета и Мурти из месног уреда.

Џаба беше покојном ђеду Николи, његова тврдња да је она „њива од Скокове главице до Лакетина кука“, као и она „од Ржанице до Савине воде, наша.“

Њих су дуго користили, најпре Курта, а све чешће и Мурта, што је ђеда доводило до очаја, због немогућности да докаже наше власништво. Обијао је прагове разних надлештава, али ништа.

„Нестала акта, нестали докази“, што рече Жика из „Сумњивог лица“.

Осамдесетогодишњег, ђеда Никољу, под старе дане, издаде снага, а и прође га воља да трчи по средским судовима и разним одборима да доказује власништво.

Дане је проводио одмарајући се и повремено се бавећи ситним пословима око разних инсталација, поправљањем већ поправљене сто-

ларије и куцкањем по браварији у „новој кући“, коју тако зову, иако је сазидана, још пре четири деценије.

Када је завршио радове у „новој кући“, свом снагом, заједно са баба Станом и унуком Станишом, бацио се на преуређење „старе куће“ и претварање избе „у собу за одмор у вријеме љетњих жега, јер је на сјеверовој страни, па је и душу дала да се чојек лијепо одмара“ – изложи ђед Никола образложење тог инвестиционог подухвата.

„Од чега да се одмараш, кад се стално излежаваш“ – заједљиво ће баба Стана.

„Од лежања да одмарам Стано, од лежања!“ – брецну се ђед љутито.

Баба Стана се мрштила на одлуку о преуређењу, па и негодовала, вероватно зато што је ђед заобишао и није се с њом посаветовао, већ је без било какве Студије изводљивости, изнео пројектни задатак. Догађало се то и пре, када су била у питању и значајнија инвестициона улагања, као што је својевремена изградња „нове куће“. Баба Стана, никако није могла да се навикне на његове самосталне иступе, па отуда гунђање.

Углавном, извршена је подела послова, тако што је ђед, из дотичне избе, износио старудију, која је ту годинама одлагана уз чувено „Не бацај, затребаће!“

Пошто је, ето истекао рок иматинарног става „затребаће“, дошло је време да се избацује.

Баба Стана, без имало одушевљења, даде се на стругање и обијање земљаног малтера са зидова избе, а унук Станиша је састругани шут трпао у зарђали, изубијани лимени лавор и истресао у „поточину“, у којој воде нема, бар последњих сто година, али име поточина је остало.

„Можда је некад и било воде – често су нагађали старији сељани у вечерњим беспослицама – „и кажу да је за једну, једину ноћ нестала“ – разглабали би у наставку.

„А, ће је могла да нестане?!“ – неко би да настави проблем хидроморфологије.

„У пркњу је нестала!“ изнервиран ђед Никола би закључивао дангубски разговор на ту тему.

Упекло летње поподне, радови теку без застоја. Ђед Никола ради и стење, баба Стана богоради и хукће, унук Станиша трпа, носи и пева. Ја сам на поштеди, због мањка у укупном салду година

Сунце пече, као да ради по учинку, Шаров дрема, мачка преде и испод ока мотри на Шарова, певац равнодушно и незаинтересовано са либидом на нултом подеоку, посматра коке у хладу вековитог храста, које шћућурене чекају да сунце мало пристојније клоне ка

западу, па да се разлете по дво-ришту.

Упекао звиздан, ни дашка вет-ра. Равнодушно небо на издисају, земља липше у безводици,

То идилично стање око куће, на-руши изненадни врисак баба Стане:

„Јаој мени, јаој!“

Утрча унук Станиша у избу:

„Шта би бако, уједе ли те зми-ја?“ – то је у Херцеговини прва по-мисао, када неко изненада врисне.

„Није змија, налет је било. Паде ми овај камен из зида на ногу. До срца ме забоље. Јој!“

Држећи неки смотуљак у руци, баба Стана настави:

„Кренух да ишчупам ову коже-тину из дувара и како потегох, ко-жетина оста у руци, а ова камен-чина из зида, паде ми на ногу. Баци овај смрад у поточину, да не смрди ође. О, куку мени!“ – пружи коже-тину према Станиши.

Уто задихан, са горњег боја, утрча ђед Никола, судари се са Станишом, коме кожетина испаде из руке, ђед Никола је подиже, раствори, погледа, прекрсти се и из свег гласа завитеза:

„Ево је ево је, благо нама до вијека! Ево је, ево је!“ – љубећи ону смрдљиву кожу, запе ногом о стари душек спреман за избацива-ње, паде на њега и остаде да лежи, стежући онај смотуљак коже уз груди.

Баба Стана, забринуто се надви над ђедом Николом:

„Шта ти би, црни Никола“ – он је гледа исколачено, а баба Стана наставља:

„Куку мени, полуђе ми чојек. Станиша донеси му воде, да дође себи!“

„Немој воду, донеси ракију, си-не мој да се ђед напије, па таман црко.“

„Ама што си стиско ту кожетин-у, и тај смрад држиш у рукама!?“

„Какав смрад? Унутра је злато, моја Стано“ – усплахирено ће, сад већ кроз сузе, ђед Никола.

„Станиша, не слушај га, не иди по ракију, иди зови доктора Ђура, синоћ је дошо из Београда, ено га код Трипа. Трчи док се није напио!“

Подиже се ђед Никола и као у бунилу настави:

„Ово тражим годинама, и мој ћаћа је тражио, а на овај сретни дан, ево нађосмо“

„Ђавола је сретан дан погледај ми ногу! Мој добри Никола, дођи себи.“

Не устај, имаш ли несвјестицу?! – забринуто настави баба Стана –

Јеси ли мјерио притисак јут-рос?“

„Тапија, женска главо, турска тапија, тапија“ – скоро избеумље-но настави ђед.

„Терапија?! Трчи Станиша, донеси, видиш да кукавац тражи терапију!“

„Тапија. Та – пи – ја“, понављаше мој ђед из свега гласа, мало се прибра и настави :

„Овдје, моја Стано пише да је наша, она земља што је на Задругу уписао.“

Тада сам као петогодишњак, по први пут чуо – ту за мене чудну реч „тапија“ и осетио да је то нешто много важно с обзиром на стање мога ђеда, који је онако чврсто стезао онај комад поцрнеле коже, још из времена турске царевине од пре 150 година.

Захваљујући том парчету телеће коже на коме беше исписано и уцртано власништво, ђед Никола је успео да поврати земљу, која је била наша и тако коначно дође време, да ономе задриглом Курти, одмери од шаке, а шкиљавом Мурти до лакта.

Тада, такође, научих прву лекцију из правних наука и за сва времена сам запамтио, а много касније у уџбенику „Имовинско право“, од професора Денковића, подвукао став, који каже:

„Тапија је веродостојан турски документ, који гарантује неотуђиво право власништва.“

Сада се враћам у климаву данашњицу; на моју „сваћу са телевизором“ и Небојшу са почетка приче, као и његову изјаву, да је

Резолуција 1244 наша тапија, оверена од стране Савета безбедности УН, која гарантује српско неотуђиво право над Косовском земљом.

Дакле, могу је шиптари користити и сто година се по њој башкарити, делећи и Курти и Мурти, али није њихова, све док смо у поседу тапије.

Изгубимо ли је, изгубили смо и Косово.

Предамо ли је, предали смо крштеницу свог порекла.

Ми тај документ, сада не морамо у зиду избе скривати, како су то наши преци чинили, већ га треба урамити и на зид идентитета нашега окачити, а у сваку српску главу утувити, во вјеки вјеков, да је Косово наше.

Пензионерски кротко, устадох са кауча, узех боцу ракије из лепо обрађене шупљине у „сјеверовом зиду“, одакле је некада давно, пао камен на баба Станину ногу у соби која беше изба, а сад пријатан кутак за опуштање, нас који из далека дођемо на летњи одмор у родно село. О свему је ђед Никола мислио.

Дрмнух једну „домаћу“ за покој душа ђеда Николе и баба Стане, па се запутих да обиђем Станишу, који оре ону „њиву од Скокове главице до Лакетина кука“, а после њу, ако сунце не пресјене, свратити да обиђем Станишина сина Николу, који са малом кћерком Станом, сади кромпир у оној „њиви од Ржанице до Савине воде“.

Павле Јозић

Крајње њриче

СПИКЕР, ДЕВОЈКА И ПАС

Ових дана нисам противан.

Највише се слажем са двама особама: са спикером и са анонимном девојком, с којом имам преписку. Јуче је говорила да је њен комшија још увек дечак. Комшија је јуче напунио четрдесету. Седео је сам, испред куће, на расклиманој клупици. И уздисао.

Свануло је. Појачао сам тон радија. Спикер је на тренутак био културан. Пожелео ми је добро јутро, и додао:

– На улици лежи мртав пас.

Ничим изазван, променио је тему. Утишао сам, затим, тон.

Ових дана седим код куће. Слажем се са двама особама. Са спикером и анонимном девојком. Не буним се. Не знам ко више лаже. Да ли је то девојка која тврди да њен комшија већ данас пуни педесету, а још увек је дечак? Нећу тврдити да је то спикер, који ми је,

када сам се данас пробудио, опет пожелео добро јутро, и додао:

– На улици, још увек, лежи мртав пас.

Данас сам, опет, наравно, утишао тон.

Ових дана бринем. Тихо.

Седим код куће и дописујем се с двама особама. Знам их од раније. У неку руку. Не буним се, али бринем, кажем. Комшија анонимне девојке је још увек дечак, а сутра пуни седамдесету. На улици и даље лежи мртав пас. Утишавам радио.

Старим јер лажем. Лажем да не бих остао дечак. Лажем да не бих лежао мртав. На улици. Нисам противан. Седим код куће. Бринем.

УДАРАЦ

Могла је да постане песник. Могла је да буде нечија мајка, супруга, баба. Немам појма.

Фарбала је косу у црвено, слушала „Нирвану“, цртала. Увек је

мокрила нага. Не питај ме како се с том навиком сналазила у кафићима, којима је воњ нужника допирао до самог шеталишта. А пила је пиво. Много пива. Понекад би њен шиљати нос израњао из кригле са белим трагом од пивске пене, на свом врху. Тада би опсовала крст. Читала је Буковског, мрзела правила саобраћаја, једном се заљубила, и једном се туцала. Са конобаром. Без везе. Безвезе.

С опроштењем, било је пролеће. Њу је нервирало Сунце. Тог дана га је било у неограниченим количинама. Она је била нервозна у неограниченим количинама. Седела је у сутерену породичне куће и писала песму. Парафразирам њене стихове: „не желим да ме удари трамвај, јер нећу моћи да му вратим.“ Било је и других глупости у тој песми. Онда је, у фиоку старог радног стола, закључала стиховима и лошим рукописом унакажен комад хартије. Изашла је на улицу. Хтела је да попије пиво у оближњем кафићу.

Шофершајбна ударцем заустављеног „кеца”, боље је запамтила црте њеног лица. Боље, него ја. А могла је да постане песник. Могла је да буде нечија мајка, супруга, баба. Немам појма.

ДИМЉЕНИ АПСУРД

Самопоуздања смо стицали не у изгубљеним биткама; хиљадугоди-

шњи ратни губици, у којима смо остајали без коске, коже и зуба, правили су од нас незауостављиву армију упорних смејача и незајажљивих оптимиста, војнике одликоване визионарством. На тек зараслом ткиву коже, изнад сломљене грудне кости, пркосно смо показивали на живо забадано ордење. Испод је извиривао дим апсурда из плућних мехова, пробушених на прслим ребрима. Дим је улазио кроз ноздрве, и кружио кроз нас, вековима. Засмевало нас јето голицање.

Тукли смо се кичицама и оловкама, јуришали песмом и свирком. Низ кулисе бојишта, цурила је плава крв. Све смо то умели да умешамо у неку нову нијансу равнодушности, и да поново – између две трубе, између дизања и спуштања заставе са ситним везом три или четири сазвежђа бунила – сањамо спокој. Проклетство протеклог времена прихватили смо као што се прихвата сечење нокта ножног палца. Наше сутишине јечале и звониле пре нас самих, у будућности. Бивали смо и гласнији од почасних артиљеријских паљби, даваних у част свим фолирантима света. О рамену, на ремену од посечених језика непријатеља, висила је пушка; оквир је увек био пун нежних речи за оне које убијамо. У цеви је било зрно лика. У токуо дустава, славили смо рађање деце, њихова крштења и рођендане,

упорно се трудећи да од њих сакријемо оно што је већ у њима – вирус, грех и ген.

Супругама смо навлачили лагане омче обавеза, љубећи им стопала уз молбу да нам ордење, некако, пришију кад успавају децу. Летовали смо на плажама њихове пажње, уживајући у заласцима очију иза мокрих обронака јастука натопљених сузама, а да ни за једну нисмо дали повода. Грејало нас је сазнање да смо вољени, а запљускивала сумња да не волимо довољно. У радне књижице, бележен нам је само младалачки стаж проведен у хладовини дојки и бутина. Боловања смо узимали да бисмо се од њих излечили.

Када једном буде приспело време за пензију, поштар ће нам до врата доносити коверте пуне мириса девојачког зноја; коверте ћемо чувати на скровитим местима, далеко од очију и носева супруга и деце, не зато да бисмо их варали, већ да бисмо се, по мирисавши их једном годишње, сетили времена када је зној био је дини циљ. Данас, када или зацељује рана на пробијеном плућном крилу, или се трава длака у носу угустила до зачепљења, а апсурд кроз нас више не кружи, присећамо сејош и да смо це-

пали и спаљивали тираже „Дон Кихота“, од седамнаестог века наовамо, јер смо се бојали конкуренције; да смо крадом дописивали роман „Тихи Дон“ и прозивали Шолохова да је пизда кратког даха; да смо, невешто, изигравали Дон Хуана неко време, тек да би поштар зазвонио једног дана.

Као хоби, осим дугова полуживим неистомишљеницима, утеривали смо страх у кости пробденим летњим ноћима, пребирајући по талогу на дну шољица кафе (у њему тражећи одговор на питање: ко стим којег лика скинути са офингера и обући га сутрадан, за сахрану неког од блиских пријатеља, кукавица и спавача?).

Посете сахранама посусталих, био је хоби нас неразумљиво живих.

Из читаве такве прошлости – коју су у нама већ проживели наши очеви и дедови, и коју ћемо наставити гласно и тихо с њима да живимо у нашој будућој, правој деци, данас – када је дим апсурда на умору, а јутро почиње да мирише на прави живот, онај, у коме се и умире – понеће свако понешто. Дим.

Драмска минијату̀ра

Зоран О. Ђикић

Хармоника

драмска минијатура

ЛИЦА

ДЕВОЈЧИЦА ЈАСМИНА, касније СТАРА ДАМА

ОТАЦ

НАРАТОР

НЕПОЗНАТИ – ДЕЈАН УВАЛИЋ

I

Кухиња скромног сѝана. За сѝолом седе Отац и Девојчица. Она вежба на хармоници. Грешећи, свира ѝесму: “Рјабинушка”. Пресѝаје.

ДЕВОЈЧИЦА: Не могу, тата, више!... Не иде ми...

ОТАЦ: Зашто ти не иде?

ДЕВОЈЧИЦА: Тешка ми је.

ОТАЦ: Развлачиш је седећи. Не стојиш.

ДЕВОЈЧИЦА: Не ради се о хармоници...

ОТАЦ: Него, о чему се ради...?!

ДЕВОЈЧИЦА: Не разумем ову песму!... Не знам о чему говори. Осећам само да је пуна неке удаљене туге...

ОТАЦ: Не причај глупости! Удаљене туге?!... Немаш ти појма!... 'Ајде, свирај!

ДЕВОЈЧИЦА: Гладна сам...

ОТАЦ: Јешћемо касније.

ДЕВОЈЧИЦА: Када?

ОТАЦ: Касније!... Води рачуна о басовима. Брзаш с њима... Успори мало...

ДЕВОЈЧИЦА: Не могу више!... Не осећам прсте... И ноге ме боле... Ајде прво да ручамо, па ћу после још мало да вежбам... Пре школе... Могу?

ОТАЦ: Данас не идеш у школу... Вежбаћеш док не будем задовољан... Ајде, крени...Почни!

ДЕВОЈЧИЦА: Не могу!

ОТАЦ: Свирај!

ДЕВОЈЧИЦА: Гладна сам!

ОТАЦ: Крени!

Девојчица њлачући, њребира ѓрешећи, ноће њесме “Рјабинушка”.

ОТАЦ: Једног дана... Једног дана, добићеш малу хармонику да те више не би болеле ноге...

ДЕВОЈЧИЦА: Када тата?

ОТАЦ: Не знам... Једног дана...

ДЕВОЈЧИЦА: Када ће то бити?

ОТАЦ: Кад порастеш...Кад порастеш, и кад се будеш најмање надала. Запамти шта сам ти рекао!

ДЕВОЈЧИЦА: Шта да радим с њом кад порастем?... Ни сада ми не треба! Мрзим је! И ову твоју песму мрзим... Не могу више да слушам ни тебе, ни њу, ни хармонику!

ОТАЦ: Немаш ти појма! Глупа си ко ноћ!... Рјабинушка је стара руска песма. Њу сам некад волео више него тебе сад... Та песма је једино што ми је остало од твоје покојне мајке...

ДЕВОЈЧИЦА: А ја?...

ОТАЦ: Ти немаш никакве везе с њом! Ти чак и не личиш на Ружицу... Као да те није она родила! Иста си ја... Зар не видиш колике су ти руке? Њихова дужина је једино сразмерна твојем носу! Чак је и Пинокио лепши од тебе. Глава ти је као бундева, као да је постављена на нека туђа рамена. Ружна си,кћерко... Никад се нећеш удати... Свирај сад,и престани да журиш!.

Девојчица не свира. Тешко јој је.

ОТАЦ: Свирај!

ДЕВОЈЧИЦА: Вежбам по цео дан, не могу више!... И ко је та проклета Рјабинушка? Не разумем шта она ради у тој твојој степи?!

ОТАЦ: Није то моја степа, то је руска степа, дете, у којој снежна поља под брезама плачу за њом...!

ДЕВОЈЧИЦА: За ким плачу, тата?

ОТАЦ: За Ружицом... За Ружом мојом једином... За твојом мајком, Јасмина....

Мрак.

II

Девојчица сѝоји на кухињском сѝолу са хармоником и несигурно реципиује, као да је на школској ѝриредби. Нарайѝор је са сѝране ѝосмаѝра, леђима окренуѝ ѝублици.

ДЕВОЈЧИЦА: Санке јуре степом, а прапорци звече свуд.../ То Рјабинушка крочи, кроз степену.../Тражи пут./ Снежна оставља поља, а брезе плачу за њом.../ Рјабинушка сад напушта мили дом.../ Хеј, ти дјевојко драга, што зуриш у далек ...што...што...што журиш у далек крај?!/ Твој те усамљен дечак већ одавно чека.../ Знај.../ И срећа смеши се свуд... / Дечак води... дечак води... Дечак води Рјабину у нови живот.../ Дуг...

Девојчица силази са сѝола, осѝави хармонику и ѝриђе Нарайѝору. Девојчица и Нарайѝор сѝоје један ѝоред друѝоѝ, окренуѝи ѝублици.

НАРАТОР: После многих сати вежбања, девојчица је ипак некако научила да савршено одсвира Рјабинушку... Свирала ју је само њему...Оцу...Понекад му је и певала.али врло, врло ретко...Убрзо је девојчица постала девојка, удала се и добила двојицу синова, а отац је током инфлације и ратова деведесетих година продао хармонику. Морао је. Није имао куд. Онда је, ту негде, девојчица заборавила на хармонику. Отац је ускоро умро. Она је тада имала 67 година. Била је стара.

Мрак.

III

У кухињи седи Сѝара дама. Крај ње Нарайѝор.

НАРАТОР: На дан очеве сахране, девојчица је са синовима изабрала музику која је испраћала покојника за кремацију. Током спуштања сандука, чула се Рјабинушка. Девојчица је плакала. Од њених јецаја Рјабинушка је тада звучала још тужније. Неколико дана после полагања урне, девојчици је у посету дошао непознати човек са невеликим пакетом.

Нарайѝор излази.

Улази Неѝознаѝи. Он носи омањи ѝакеѝ.

НЕПОЗНАТИ: Добар дан, ја тражим Јасмину Ђорђевић.

СТАРА ДАМА:Изволите, ја сам Јасмина... А ви сте?

НЕПОЗНАТИ: Дејан Увалић... Ја сам, госпођо, Дејан Увалић... Ви ме не познајете. Мој отац је био Душан Увалић.

СТАРА ДАМА:Боже драги, па ти си Увалићев син!...

НЕПОЗНАТИ: Да, госпођо... Ја сам Дејан.

СТАРА ДАМА: Исти си отац! Боже драги! Млад си. Како знаш за мене?

НЕПОЗНАТИ: Из приче.. Дошао сам да вам предам овај пакет...

СТАРА ДАМА: А шта је у том пакету?

НЕПОЗНАТИ: Мој покојни отац Душан ме је на самрти, пре двадесетак година заветовао и наложио ми да вам предам овај пакет.

СТАРА ДАМА: Зашто сте чекали двадесет година!?

НЕПОЗНАТИ: Нисам могао и смео пре него што и ваш отац напусти овај свет. Никако не пре. То је била његова последња жеља... Драга госпођо, молим вас да примите изразе мог искреног саучешћа... Изволите.

СТАРА ДАМА: (*Узима њакет*)

Нисте ми рекли шта је унутра?...

НЕПОЗНАТИ: То је, госпођо, оно што вам је ваш отац обећао кад сте били дете... Отворите.

Стара дама дрхћавим рукама скида омот, отивара њакет. Вади хармонику.

СТАРА ДАМА: Тако је мала ...О боже, бого мој драги!... Па ко је могао да направи оволицну хармонику?

НЕПОЗНАТИ: Мој отац Душан. То је од њега тражио ваш отац. Знате, мој Душан је тврдио је да нико није успео да направи мању... Нити ће.

Стара дама држи малу хармонику. Скида сво њрстјење са њрстјењу, њосма њрајући Нејознајноџ. Пребирајући њо диркама, засвира, Рјабинушку, чистјо, без џрешке.... Кад њресјане, дуџо џледа у њублику.

СТАРА ДАМА: Није ми више тешка.

Мрак.

КРАЈ

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Зоран О. Ђикић, рођен је 1955. године у Шапцу... Дипломирао је на Правном факултету у Београду.

Драмски програм Радио Београда емитовао је његове радио драме: *Камен у бубреџу*, *Кармин моје мајке*, *Ноћ њуноџ месеца*, *Истјорија једне слике*, *Све шјто ми је живој њоклонјо* и *Хеликојџер*, драмску минијатуру...

У едицији Удружења драмских писаца Србије “Савремена српска драма”, објављене су му три позоришне драме: *Јакац*, *Дечак*, *И медведи су људи*...

Аутор је сценарија за филм *Без сјтејеника*, по коме је 2015. године у продукцији Радио Телевизије Србије снимљен истоимени дугометражни играни филм. Живи у Београду.

Поезија

Znači
nije do reke.

Илија Степановић

Песме

ЂУРЂЕВДАНСКА

Са процвалих грана ђула и јоргована
мирисни вије се шал
Са Весниног врата каска попут
дората
весело кроз наш крај

Накупљено је биље ђурђевак,
млечика, здравац
и прво ускршње јаје
посади да ноћи у ружи, да кућу не
окужи
да добро и срећа потраје

Уми се водом хладном, дариваће те
младом
здравом за пород многи
Да сачува од града. Берићет испод
склада
јагањци шареноноги

Запали на сред села ватру као за
прела
измами их из брлога
Да се закопрцају у огњу нека пуцкају
Ђаво и Бабарога

О Весна О Георгије Обреди и
литургије
дајте нам своју зелену нафору

Да буде здравља, плода, свакојаког
рода
у дому, пољу, тору и обору

РАСКОВНИК

Стотину клинаца можеш да заврнеш
Иза седам мора и седам ћувика
Ребус ћу да решим, Сфингу ћу да
пређем
Јер понећу букет младог расковника

Лаж је моја мала спрам великог циља
Поломићу руке, обе ноге, очи
Да ослепим и село да спалим
На свето тло моја нога ће да крочи

Ал је света земља у бездан пропала
Зелена ширина сад је лим постала
На којој не може ништа да процвета
До бетонска шума, стакло и монета

А ти жељно чекаш да до тебе дођем
Иза седам мора и седам ћувика
Авај, бабе нема да мени покаже
На којој ливади има расковника

ХИЉАДУ И ТРИСТА

На прву трубу која на збор зове
Свером у Краља, Отаџбину, Христа

Да сачувамо наша брда и долове
Пођосмо нас хиљаду и триста.

Из школске клупе на обронке Цера
На Колубару где Мишић предводи
Пред циви Швапских машингевера
Да потомци могу живет у слободи

Давио нас тифус и погане вашке
Мраз и козје стазе непознатих гора
Издаја и заседе Арбанашке
Киша и бласто на обали мора

По Грчким острвима видали смо ране
Маштали о зори над Моравом што
блиста
И повратка кући чекали смо дане
Ал не беше нас више хиљаду и
триста

Ко дрва наслагани на обали Вида
Чекали смо укоп у гробницу плаву
А унуци наши без срама и стида
Предадоше ову причу забраву

Од Солуна па до Кајмакчалана
Знојем и крвљу посуте су стазе
Ветрови шапћу да од давних дана
Потомци наши овде не залазе

Често зајечим испод крајпуташа
Сломљених костију ал образа чиста
Желећи да питам поколњења наша
За шта је пало хиљаду и триста

ПРВИ СНЕГ У БЕОГРАДУ

Мале сребрне ћерке
Снежме краљице
Мрзим
Косу што ти милују
Пре мене

Са глатког образа
На усну ти клизну
Дуго да их љубиш

Ех што нисам
Мала сребрна ћерка
Снежне краљице

Даме волиш
Да умрем ти на уснама

ПЛАНЕТА МАЈМУНА

Некада давно
Гологузи смо висили
На гранама
Ловили вечеру и жену
Неко измисли точак
Заврте се брзо
Па спорије
Па опет брже

Ноћ Бартоломеја костима
Парну машину подлаже
Неисправна браћа Рајт
Гледају жмираве сијалице
У зору над Хирошимом
На Месец на Марс
У звездане ратове

Сами смо себе
У кавезе бетонске затворили
У фина одела
И топле ципеле увикли
Али и даље гледамо
Како једни другима
Да украдемо банану

ПЕТАО

Уместо да кукуриком
пред зору са оцака
јури виле и сотоне
он по дрвљанику
сопствену главу тражи

Само једно
ТУП!!!
и крила по прабини
ка врелој води га гурају

Увече
кад слане прсте
будемо лизали
нико се неће питати
зашто је горда креста
заборављена
испод пања

НАШИ ДАНИ

*Закована њећвековна звона буне
Побегао дуџ јединсџива и боџ раџа
Обесисмо све џразнике и џрибуне
Гојимо се од џрехова и од блаџа*

В.П. Дис НАШИ ДАНИ

У гробу се преврнуо Карађорђе
На гулама утихнуле танке струне
Са екрана смеше нам се разне вође
Закована њећвековна звона буне

Узјаше нас и заузда кад ко стигне
Ставили нам меденице око врата
Нико поглед, нико главу, глас да
дигне
Побегао дух јединсџива и боџ раџа

Кућа пос'о-пос'о кућа, дани теку
Па измисле неку кризу да нас збуне
Лагано нас, према тихој ватри, пеку
Обесисмо све џразнике и џрибуне

Сустиже нас Тарабића предсказање
Све нас мање. Нестајемо сваког сата
Слуделе нас голе груди, глуматање
Гојимо се од џрехова и од блаџа

ЛЕПЕНИЦА

Јуче су из „Заставе“
Излазили жути „кечеви“
Видело се под џупријом
Јуче су у варош стигли нови конвоји
Са сличним именима
Али са другим главама
Другим писмима
И трећим срцем
Запишавају Амиџин конак

Двориште где је Милош
Стварао државу
Док су њихови дедови чували бегове
овце
Негде далеко
У дубини Османског царства
Река беше жута и због кише
Што спира восак са лица политичара
Продатих, купљених, препродатих,
распродатих
И оних што мисле да су само своји
Баште на десној обали
Некад заливане
Беху национализоване па бетониране
Сад боца цвета
Из напуклог полигона
Ни Раде нема
Избелила је платно
Баба сад тке на Еденском разбоју
А Рада се удала и одселила за
Београд
Данас река нема боју
Данас из „Заставе“ ништа не излази
А и град кроз који протиче
Одавно више није Крагујевац

КУЋА НА РАСКРШЋУ

Сонет V

Носимо предака главе у зобницама
губим
Сића за крајцарицу, продајеш жену и
децу,
Тамо где је већ кратко како ћу да
порубим
Уместо голом Христу клањаш
полумесецу

Лазар лагано труне За шта је девет
пало
Зоран ил Сабахудин, Илија, Милија
„Алија
Зрно је набубрело, проклијало, па
стало
А многа поганија креће са
Проклетија

На једној страни Папа на другој хоца
зори
У туђим рукама се барјак победе вије
Одавно нам се дани не познају по
зори
Земљу притишће тама а звоник
подне бије

Отровни плодови греха из туђих руку
маме

*Ако су Турци клали Шћо им
оширисмо каме*

КОД КАЗАНА

*Вечерас лампек риче код јаблана
Овде се бесилаино и љуби и пије
А нема одлажења. Липсо је коњ дана
Од зоре га у круг јахале бекрије*

Д. Ерић: ЛАМПЕК

Замиче сунце за капу рудничку
Тежаци се купе с различитих страна
Зричак започиње песму мученичку
Вечерас лампек риче код јаблана

Прелаже га старац, оће ли потећи
Знојава у трави младост Шумадије
Отпочиње песма о љубави, срећи
Овде се бесплатно и љуби и пије

Потиче првенац, божанска водица

Лечио је многе од болести, рана
Неки би у вајат, зове сламарица
А нема одлажења. Липсо је коњ дана

Кукуричу петли, зову освит плаву
Из баквице румен сад ће да пролије
На табарку ветар наслонио главу
Од зоре га у круг јахале бекрије

8.00

Јутро као и свако друго...

Капут у чизме

Чизме у снег

Главу на промају

И трчи

С краја на крај

У послу као...

Продајеш време

За циганску пару

Смождена

Мрак у рукаве увлачиш

Мисли сабираш с погледима

Мали збир

Са мало среће помножен

Даје велику празнину

А ново јутро

Главу на промају мами

Док је ветри не одувају

Нико се неће сетити

БЕЛЕШКА О ПЕСНИКУ

Илија Степановић рођен је 1976. године у Крагујевцу. Пише поезију и кратку прозу. Објављивао у периодици и зборницима. Члан је књижевног клуба СКЦ-а од 1997. Један од оснивача Књижевне групе крагујевачке, са Ненадом Милосављевићем и Живомиром Ранковићем 2007. поново успоставио књижевни клуб „Абрашевић“. Учествовао на већем броју песничких фестивала, углавном за млађе ауторе на којима је и награђиван. Добитник је „Тимочке лире“ на ФКМ у Књажевцу 2001, 2. место на конкурс за најлепшу љубавну песму Ивањица 2002, 2. место (награда Кола српских сестара) 2008. На фестивалу „Српско перо“ Јагодина на коме је 2003. био финалиста, 2. награда на конкурс Градске библиотеке „Његош“ Књажевац 2009, финалиста фестивала „Шумадијске метафоре“ 1999. Заступљен је у зборницима фестивала „Рудничка врела 2008–2009“, „Ђирилица слово српског лица“, „Рујно 2009“, „Соколово перо 2009“, „Вукови ластари 2011“, „Трагови у песку Бечеј 2011“. Добитник прве награде на конкурс „Моравске тајне 2009“ за кратку причу. Заступљен у фанзину 2008. и 2009. на Фестивалу западне Херцеговине који се одржава у Широком Бријегу (БиХ). Заступљен у зборнику УПК „Свитац над Лепеницом“, у зборнику „Другог сабора духовне поезије Раковица 2012–2017.“ и зборнику „Оловко не ћути Барајево 2011–2012“. Објављивао у „Лид“-у и „Липару“.

Као глумац аматер наступао у већем броју сценских приказа, представа, књижевних вечери, промоција, тематских трибина и изложби у граду и републици. Ангажован на представама Позоришта младих „Абрашевић“. Учествовао у реализацији пројеката „Ноћ музеја“, „Ноћ позоришта“ и „Ноћ истраживача“. Сарађује на заједничким програмима са другим институцијама културе града Крагујевца попут Народне библиотеке, Историјског Архива Шумадије, Завода за заштиту споменика културе.

Живи у Крагујевцу.

